

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22–24.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek katonai összetétele a 20-as és 30-as években

Jelige: Vitézi Rend

Pályamunka lezárásának időpontja: 2024. július

2025.

Tartalom

Bevezetés	2
Historiográfiai áttekintés	2
<i>Forrásadottságok</i>	2
<i>Elsődleges forrás: vitézi törzskönyvek</i>	5
<i>Szakirodalmi háttér</i>	8
A Vitézi Rend 1920 és 1939 között	9
<i>A Vitézi Rend kialakulása, alapjai és céljai</i>	9
<i>A Vitézi Rend fejlődése</i>	16
Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék története	19
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek katonai összetétele.....	23
Összegzés	33
Bibliográfia	37
<i>Levéltári források</i>	37
<i>Sajtóforrások</i>	38
<i>Nyomtatott források</i>	38
<i>Szakirodalom</i>	39
Mellékletek	41

Bevezetés

Jelen dolgozatom témája a Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek katonai összetétele a 20-as és 30-as években. Kutatásom célja, hogy ismertessem és elemezzem a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék történetét, illetve a vármegye vitézeinek katonai összetételét, hogy ezáltal bemutassam a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei viszonyokat.

A dolgozat első fejezetében bemutatásra kerülnek a forrásadottságok, illetve a szakirodalmi háttér, így bemutatva a jelenlegi kutatási lehetőséget a Vitézi Rend és a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék esetében. A második fejezetben ismertetésre kerül a Vitézi Rend országos történelme. Külön kitérek a Vitézi Rend kialakulására, alapjaira és céljaira, illetve folyamatos fejlődésére, mely 1921 és 1939 között zajlott.

A harmadik egységben prezentálom a területi alapelven működő felosztás, a 3. számú Vitézi Törzsszék kialakulását, illetve a vármegyei Vitézi Szék kialakulását és történetét. A negyedik fejezetben kifejttem kutatásom eredményeit, a felállított szempontrendszernek megfelelően. Végül az utolsó fejezetben a sort keríték a kutatás összegzésre és eredményeinek értelmezésére.

Historiográfiai áttekintés

Forrásadottságok

A kutatás alapját a fennmaradt levéltári források képezték, azonban megkell említeni, hogy ezek száma igen szerény, mivel az Országos Vitézi Szék központi irattára Budapest ostromakor kiégett, így az iratanyag nagy része megsemmisült.¹ Az iratok másik része pedig eltűnt, ugyanis az Országos Vitézi Szék 1944. november 8-án még vitéz Csukonyi Ferenc² vezetése alatt Barbacsra települt, ahonnan 1945. május 25-én az Országos Vitézi Szék már vitéz Benkő Béla³ vezérőrnagy irányítása alatt Ausztriába távozott, ahol az iratoknak nyoma veszett.⁴ Az Országos Vitézi Szék egykori aktáinak megsemmisüléséből és eltűnéséből adódóan a vármegyei Vitézi Székek szintjén keletkezett iratanyagok szerepe felértékelődött, azonban ezen iratok kutatása (is) nehézkes. A második világháború, illetve az 1945. utáni kommunista hatalom a vármegyei Vitézi Székek iratanyagát se kímélte, így itt is nagy forrás pusztulásról értekezhetünk. A vármegyei levéltárak, illetve a budapesti levéltár struktúráját megvizsgálva láthatóvá vált, hogy

¹ Tátrai 2000. 63.

² Csukonyi Ferenc, vitéz (Szeged, 1890 – Szeged, 1971) ezredes, az Országos Vitézi Szék utolsó előtti vezetője.

³ Benkő Béla, vitéz (Zsibó, 1891 – Hall in Tirol /Ausztria/, 1987) honvéd vezérőrnagy, a 9. számú vitézi törzsszék törzskapitánya, rövid időre az Országos Vitézi Szék vezetője (vezetősége alatt hagyta el Magyarországot az Országos Vitézi Szék).

⁴ Tátrai 2000. 63., Tóth 2022. 64–65. Az Országos Vitézi Szék Felszámoló Bizottsága igyekezett az iratokat felkutatni, azonban nem jártak sikerrel.

tíz levéltár⁵ kivételével a többi nem rendelkezik a Vitézi Rendre vonatkozó külön gyűjtött iratanyaggal.⁶ Azon levéltárakban, amelyek nem rendelkeznek a Vitézi Rendre vonatkozó külön gyűjtött dokumentumokkal, az egyéb anyagok tartalmazhatnak sporadikus, a vármegyei Vitézi Székekre vonatkozó okiratokat.

A Vitézi Rend Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Székének állományába tartozó egykori vitézek kutatásának fő gerincét a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára állományában található 2,4 iratfolyóméter iratanyag szolgálta. A levéltárban őrzött akták egykor a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék tulajdonát képezték és a Vitézi Rend felszámolását követően kerültek be a vármegyei levéltár gyűjteményébe. A dokumentumok esetében feltételezhető, hogy az eredeti mennyiségnek csak egy töredéke maradt fenn és került be a levéltárba. Erre abból (is) lehet következtetni, hogy bár a vármegyei Vitézi Szék felállításától (1921-től) a Vitézi Rend Horthy-korszak béli működésének az utolsó évéig (1944-ig) találhatóak iratok és feljegyzések, azonban vizsgálat során az időrendben keletkezett iratoknál tapasztalható nagy (akár több éves) kimaradások egyértelműen irathiányt jelentenek. Azonban a hiányosságok ellenére is jelentősnek mondható az akták mennyisége (ismerve a többi levéltárban őrzött mennyiséget) és megkerülhetetlenek egy kutatás során. A Szolnokon őrzött iratállomány igen vegyes összetételű, mind az iratok minősége, mind a tartalmuk tekintetében. Amennyiben csoportosítani szeretnénk az írományokat, akkor beszélhetünk bizalmas aktákról, vitézi birtokokkal kapcsolatos ügyiratokról, iktató- és mutatókönyvekről, állomány nyilvántartásra szolgáló ügyaktákról, illetve kisebb iratokról, amelyek nem tartoznak az említett csoportokba, de mennyiségükből adódóan nem csoportképzőek.

A bizalmas akták közé olyan dokumentumok és levelezések tartoznak, amelyek elsődlegesen a vármegyei Vitézi Szék mindennapi munkája következtében keletkeztek. Ide tartoznak a különböző belső szervek és bizottságok iratai,⁷ melyek a vármegye vitézeinek ellenőrzését, segítségét és számonkérését végezték. De itt lelhetők fel a különböző hivatalos ügyek kapcsán keletkezett névsorok is, mint például Délvidékre és Dél-Baranyába áttelepülni⁸

⁵ MNL Baranya Vármegyei Levéltára, MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára, MNL Békés Vármegyei Levéltára, MNL Fejér Vármegyei Levéltára, MNL Veszprém Vármegyei Levéltára, MNL Pest Vármegyei Levéltára, MNL Somogy Vármegyei Levéltára, MNL Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára, MNL Komárom-Esztergom Vármegyei Levéltára, MNL Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára.

⁶ MNL Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára: 2,4 iratfolyóméter, MNL Komárom-Esztergom Vármegyei Levéltára: 2,04 iratfolyóméter, MNL Pest Vármegyei Levéltára: 1,7 iratfolyóméter. A többi (Vitézi Rend iratanyaggal rendelkező) levéltár iratanyaga a 0,5 iratfolyóméter iratanyagot sem éri el.

⁷ Például: Vitézi Társadalmi Bizottság, Vármegyei Legénységi Fegyelmi Bizottság, Vármegyei Tiszti Fegyelmi Bizottság.

⁸ A területgyarapodások következtében új földbirtokok váltak elérhetővé a Vitézi Rend számára, amelyet a leendő helyi vitézek, illetve az ország más részeiről, szervezett betelepítéssel érkező vitézeknek szántak.

jelentkező vitézek jegyzéke. Illetve a Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző Intézettel⁹ kapcsolatos vármegyei iratai is ide soroltattak. A vitézi telkekkel kapcsolatos ügyakták esetében elsődlegesen a vitézi birtoklapok, a telek felszereltségéről szóló jelentések és a készletleltárak értendők ide. Továbbá itt találhatóak a vitézi telkek kapcsán keletkezett zárlati naplók, illetve a „második világháborús vitézek”¹⁰ ingatlanügyeinek iratanyaga.

Az állomány nyilvántartásra szolgáló iratanyag csoportjába a fennmaradt kettő vitézi törzskönyv, a változási kimutatások és a nyilvántartó parancsok tartoznak. A vitéz törzskönyvek a maguk nemében igen unikális forrásnak tekinthetők, mivel a kutatás jelenlegi állása alapján csak ez a kettő maradt az utókorra. A változási kimutatások a vármegyei vitézek számában bekövetkezett létszámbeli változások rögzítésére szolgált,¹¹ míg a nyilvántartó parancsokban a vitézekkel kapcsolatos egyéb változásokat rögzítették (házasodás, gyermek születés stb.). Az iktató- és mutatókönyvek csoportját a fennmaradt iktatókönyvek és mutatókönyvek összessége képezi. E két „könyvtípus” a vármegyei Vitézi Szék iratanyagának könnyebb és célszerűbb kezelését, illetve tárolását szolgálta egykor. Az utolsó egység, a kisebb iratokból képződő csoport, amelyben olyan dokumentumok és tárgyak vannak, amelyek a fent jellemzett csoportokba nem illenek bele, de mennyiségükből adódóan újabb csoportok képzésére nem képesek (ez is a nagy aktaveszteségre utal). Iratok esetében nagyfokú vegyességről beszélhetünk, amely nem teszi lehetővé átfogó jellemzésüket, míg a tárgyak esetében kijelenthető, hogy a vármegyei vitézi élet (Vitézi Rend által szervezett események meghívói és belépői) és egyes vitézek személyes (igazolványok, kitüntetés adományozó okiratok, fényképek) tételeiről beszélhetünk.

A Vitézi Rend esetében a levéltári források mellett további fontos bázis a Horthy-kor alatt kiadásra került könyvek és egyéb publikációk. A korabeli kötetek használata alapvető jelentőséggel bír, hiszen az iratpusztulás során elveszett információk egy része rekonstruálható a segítségükkel, azonban csak megfelelő forráskritikával használhatóak, mivel magukban hordozzák (többek között) a kor szellemiségét. A második világháború és az 1945-ös politikai fordulat miatt sajnálatosan e kiadványok is csak korlátozott számban maradtak fenn. A fennmaradt példányok közgyűjteményekbe bekerült példányai állományvédelmi okok miatt sok esetben csak korlátozottan hozzáférhetőek. A nehéz hozzáférhetőségen kismértékben enyhít, hogy ezidáig hét korabeli kiadvány esetében történt reprint kiadás, azonban ezek is csak

⁹ Pálóczi Horváth István felsőházi tag (örvényi nagybirtokos) és felesége, Katona Ilona alapította és ajánlotta fel a Vitézi Rend számára, mely felajánlást Horthy 1922. november 5-én fogadott el. A Vitézi Rend célja az volt, hogy a telkes vitézeket és várományosaikat, illetve kispapokat megfelelő mezőgazdasági képzésben részesítsen.

¹⁰ Az iratok szempontjából külön kezelték az első világháborús és a második világháborús vitézek ügyeit.

¹¹ Változás lehetett: halálozás, költözésből adódó fogyás vagy bővülés, illetve a vitézi eskü letétele.

kis példányszámban készültek (a szűk vásárlói réteg miatt). A kutatás során a leírtakból adódóan összesen tíz korabeli vitézi kiadványt volt lehetőségem használni. A felhasznált kötetek között hat könyv volt: a „Vitézek évkönyve I. évfolyama”, a „Vitézek évkönyve II. évfolyama”, a „Vitézek évkönyve III. évfolyama”, „A tízéves Vitézi Rend 1921–1931”, a „Vitézek Albuma” és a „Vitézi Rend története, szervezete és a tagjainak névkönyve 1920–1941”.¹² Illetve négy egyéb kiadvány: „A Vitézi Intézmény kis kátéja”, „A Vitézi Rend szaknévsora”, „A Vitézi Rend kis kátéja” és „Az 1934-ben felavatott vitézek névsora”.¹³

A Vitézi Rend saját kiadású publikációi mellett fontos még megemlíteni az egyéb, nem Vitézi Rend által kiadott korabeli monográfiákat, évkönyveket, almanachokat, sematizmusokat és egyéb köteteket. Ezek szintén fontos támpillért képeznek a kutatás során, a bennük található információk révén, a megfelelő forráskritika mellett. E kötetek közül a kutatás során a legfontosabb kötetnek a „Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene” bizonyult, azonban további más korabeli kiadványok is felhasználásra kerültek.¹⁴

Elsődleges forrás: vitézi törzskönyvek

A Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára által őrzött vitézi iratok egyik legritkább és (egyik) legfontosabb darabjainak a két vitézi törzskönyv számít, mely alábbi kutatásom elsődleges forrása is egyúttal.¹⁵ Hangsúlyozni kívánom, hogy a Vitézi Rend kutatás csak az alábbi törzskönyv létezéséről tud.¹⁶ A két törzskönyv kettő külön időpontban, 1934-ben és 1939-ben készült,¹⁷ és a vármegyei Vitézi Szék állományába tartozó vitézek adatainak (személyes adatok és a vitéz vitézi telkének adatai) tárolására használták. A Szolnokon őrzött dokumentumok közül azért választottam a két vitézi törzskönyvet, mert a fennmaradt akták közül csak ezek tartalmazzák az egykori vitézek névsorát az 1921 és 1939 közötti időszak esetében, illetve itt került felvezetésre a legtöbb személyes adat. A két törzskönyv összesen 658 vitéz nevét és adatait tartalmazza, így a kutatás jelenlegi állása alapján kijelenthető, hogy Jász-Nagykun-Szolnok vármegye 1920-as és 30-as évekbeli történetében ennyi vármegyei vitézről értekezhetünk.¹⁸

¹² Pekár 1927., Pekár 1928., Sényi 1929., Szécsy et al. 1931., Vitézek Albuma 1939., Hellebronth 1941.

¹³ Kis káté 1921., Vitézi Rend szaknévsora 1933., Kis káté 1934., 1934-ben felavatott vitézek 1934.

¹⁴ Scheftsik 1935.

¹⁵ A két törzskönyv online is elérhető a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára honlapján, azonban mivel a törzskönyvek feldolgozását még az online közzététel előtt végeztem el, így a levéltári jegyzet alapján hivatkozok rá.

¹⁶ Feltételezhetően a többi törzskönyv eltűnt a 20. század zűrzavaros időszakában.

¹⁷ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939.

¹⁸ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939.

A törzskönyvek esetében az alábbi személyes adatok felvezetésére volt lehetőség: sorszám, Országos Vitézi Szék iktató szám (továbbiakban: O.V.SZ. It. szám), saját iktatószám (továbbiakban: saját it. szám), név, születési idő, vallás, családi állapot, foglalkozás, volt katonai rang és csapat, kitüntetések, sorolási pontszám, avatás éve, lakhely.¹⁹ A személyes adatok mellett, amennyiben a vitéz telkes vitéz volt, akkor a vitézi telkének adatainak felvezetésére is lehetőség volt. A vitézi telek esetében az alábbi paraméterek rögzítésére volt lehetőség: vitézi telek fekvése²⁰ és száma, telek nagysága, Országos Földbirtokrendező Bizottság ítélet száma (továbbiakban: O.F.B. ítélet száma), saját iktató száma (továbbiakban: S. it. száma), telek vázrajza, telek kataszteri tiszta jövedelme, kötelezőt aláírta, telket átvette, felmérési költség befizetve (továbbiakban: felm. költs. befizette), Országos Vitézi Szék hozzájárulás (továbbiakban: O.V.Sz. hozzájárulás) és a telek ára.²¹ Továbbá a már említett adatokon felül lehetőség nyílt kiegészítő információk felvezetésére, melyek a vitéz várományosa, a leventemozgalomban betöltött szerep, végzett-e földműves iskolát, illetve egyéb megjegyzések voltak.²²

Amint látható a fent említett adatokból, a törzskönyvek nagy mennyiségű információ felvitelét és őrzését tették lehetővé, azonban e lehetőséget egy esetben se használta ki a dokumentációt végző személy, így a legtöbb személy esetében adathiányról értekezhetünk. A személyes adatok esetében (érdemszerzőknél), az O.V.SZ. It. szám, a név, a születési idő, a foglalkozás, a volt katonai rang, a vallás, a családi állapot, az avatás éve, a sorolási pontszám, a kitüntetések és a lakhely van a legtöbb alkalommal feltüntetve.²³ A várományosok esetében előforduló kis adatmennyiség magától értetődőnek tekinthető egyes pontokban, hiszen például abból adódóan, hogy koruk végett nem szolgáltak az első világháborúban, így nem volt egykori katonai rendfokozatuk és egységük. A várományosok esetében a legtöbb esetben az alábbi adatok kerültek felvezetésre: O. V. SZ. It. szám, név, születési idő, vallás, családi állapot, avatás éve, lakhely, illetve az ő esetükben a születési idő mellett feltüntetésre került a születési hely, mint plusz információ.²⁴ Az adatok hiányos felvezetésének oka nem ismert, azonban

¹⁹ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939.

²⁰ A telek fekvése alatt azon települést kell érteni, ahol a telek megtalálható volt.

²¹ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939.

²² HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939.

²³ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939.

²⁴ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939.

feltételezhető, hogy a törzskönyv írójának hibája, mivel a felavatásra kerülő vitézeknek minden adatukat meg kellett adniuk a jelentkezési formanyomtatványokon.²⁵

Vitézi telkek esetében a két törzskönyvben összesen 126 vitéznél van lejegyezve telekadat.²⁶ A 126 elsőre megtévesztő, mivel azt a benyomást kelti, hogy 126 vitézi telek található a vármegye területén a 20-as és 30-as években. Ez azonban téves következtetés lenne, mivel megállapítható, hogy hét vitézi telek két-két helyre is fel van tüntetve, amely azért lehetséges, mert öröklés történt, az érdemszerzőktől a várományosok átvették a földek művelését, csak ezt külön nem jelölték. A vitézi telkek adatainak esetében ugyanaz állapítható meg, mint a személyes adatoknál, vagyis fokozottan hiányosak. Legnagyobb számban csak az alábbi adatok kerültek rögzítésre: telek elhelyezkedése, telek nagysága, telek ára.²⁷ Összességében a vitézi telkek paramétereinek lejegyzése kapcsán is megállapítható, hogy az legáltalánosabb adatok kivételével, csak egyes esetekben jegyeztek le egyéb információt, így szűkítve a kutatási lehetőségeket.

A kiegészítő információk rögzítésére szolgáló rovatok, melyekben a vitéz várományosa, a leventemozgalomban betöltött szerep, földműves iskola elvégzése, illetve egyéb megjegyzések feljegyzése volt lehetséges, szintén kis kihasználtsággal kerültek alkalmazásra. Az említett mezők közül a megjegyzés cella került legtöbb esetben felhasználásra, mivel az esetleges költözésből adódó állományfogyást itt rögzítették, olyan módon, hogy feljegyezték az áthelyezési parancs számát. A megjegyzés mellett még a várományos feltüntetésével is éltek, de csak elszórt esetben, annak ellenére, hogy jelentős számú vitéz rendelkezett várománnyal. A leventemozgalomban betöltött pozíciót és a földműves iskola elvégzését egy esetben se rögzítették. Ezt is téve úgy, hogy például a leventemozgalom esetében bizonyítható, hogy 1930-ban 47 vármegyei vitéz töltött be leventeoktatói beosztást,²⁸ mint például vitéz Iványi Károly,²⁹ aki levente főoktató volt.³⁰

Minden hiányossága ellenére a legtöbb információt tartalmazó forrás a vármegyei Vitézi Szék állományát illetőleg. A tartalmazott adatok mellett a másik nagy értéke, hogy sikeresen összeállítható a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék állományának névsora az 1920-

²⁵ A felvétel során benyújtandó felvételi iratok sablonját és a megadandó adatokat a Vitézi Rend kiskatéja tartalmazta.

²⁶ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939.

²⁷ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939.

²⁸ Szécsy et al. 1931. 212.

²⁹ Iványi (Hizsa) Károly, vitéz (Kisköre, 1888 – Kunszentmárton, 1965) Kunszentmárton általános iskolájának igazgatója, a Stefánia szövetség ügyvezető igazgatója, a Magyar Frontharcos Mozgalom helyi csoportjának társelnöke, levente főoktató.

³⁰ Scheftsik 1935. 107.

as és 30-as évek tekintetében, így megállapítva, hogy ki számít Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitéznek. Ez azért is fontos, mert nem csak a vármegye területén élő vitézek tartoztak a vármegyei Vitézi Szék állományába, hanem azon személyek is, akik bár nem Jász-Nagykun-Szolnok vármegye területén éltek életvitelszerűen, azonban a vármegye területén rendelkeztek vitézi telekkel. Egy kitűnő példa vitéz bilkei Lipcsey Márton nyugállományú tábornok,³¹ a 3. számú Vitézi Törzsszék törzskapitányának esete, aki Budapesten élt, azonban mivel Dévaványán volt vitézi telke,³² így a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék állományához tartozott.

Szakirodalmi háttér

Magyarország 1945 és 1989 közötti baloldali politikai berendezkedése a Vitézi Rendet fasiszta szervezetnek bélyegezte és kutatását nem támogatta. Ennek következtében ezen időszakban a Vitézi Rend kutatása nem kezdődött el a történettudomány művelőinek körében. Csak Négyesy László foglalkozott a témával oly módon, hogy a József Attila Tudományegyetemen folytatott tanulmányai során doktori témájának a Vitézi Rendet választotta, amely egy négy kötetes doktori értekezés eredményezett.³³ Azonban a disszertáció nem került publikálásra és a történészi társadalom se kezdi meg a kutatást.

A kutatásban majd az 1989-es rendszerváltás okoz fordulatot, amelynek köszönhetően a Vitézi Rend vizsgálata elfogadottabbá válik, így az 1990-es években elkezdődhetett a Vitézi Rend országos történelmének a feltárása. Az első jelentős tudományos publikációk a 90-es évek végén Tátrai Szilárd³⁴ és Négyesi László³⁵ tollából születtek meg. Tátrai a Hadtörténelmi Közleményekben, két részben írta meg kutatási eredményeit, míg Négyesi az 1974-es disszertációjának letisztázott változatát jelentette meg a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára Évkönyve oldalain, szintén két részben. Ezt követően majd csak a 2010-es években jelentek meg újabb publikációk. Előbb Fekete Ferenc³⁶ jelentette meg könyvét 2011-ben, majd Kerepeszki Róbert³⁷ írta meg a Vitézi Rend átfogó történelmét, a 2013-as könyvében. Végül az ez idáig utolsó jelentősebb országos szintű tudományos munka

³¹ Lipcsey Márton, vitéz bilkei (Tiszafüred, 1881 – Budapest, 1972) nyugállományú tábornok, országgyűlési képviselő, a vitéz nagybányai Horthy Miklós 3. számú Vitézi Törzsszék törzskapitánya.

³² A tárgyalt korszakban még nem Békés vármegyéhez tartozott a település, hanem Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéhez.

³³ Négyesy 1974/a., Négyesy 1974/b., Négyesy 1974/c., Négyesy 1974/d

³⁴ Tátrai 1997., Tátrai 2000.

³⁵ Négyesy 1999., Négyesy 2000.

³⁶ Fekete 2011.

³⁷ Kerepeszki 2013.

Angelovics Helga³⁸ tollából 2014-ben jelent meg, amelyben az ünnepélyes vitézavatások történelmét dolgozta fel.

Habár a Vitézi Rend országos szintű vizsgálata már az 1990-es években elindult, azonban a hely- és régiótörténeti kutatás csak a 2000-es évek elején kezdődött. A kutatás első tudományos publikációja 2003-ban a Limes folyóiratban látott napvilágot, melyben Kora Antal³⁹ közli a Komárom-Esztergom vármegyei Vitézi Székkal kapcsolatos eredményeit. Kora 2003-as tanulmányát követően csak a 2010-es években jelentek meg új tanulmányok, melyek során Kurucz Ádám a Borsod és Gömör vármegye vitézeivel kapcsolat eredményeit, míg Tóth Marcell a Csongrád vármegyei vitézekkel összekapcsolható téziseit kezdte el publikálni.⁴⁰ Illetve 2020-ban Berekméri Árpád Róbert és Nemes Gyula közös⁴¹ könyvben ismertették Maros-Torda vármegye vitézeinek történetét. A vármegyei szintű kutatás eddigi utolsó önálló könyvformátumú megnyilvánulása Tóth Marcell⁴² kezei közül látott napvilágot 2022-ben, mely munka Szeged vitézeinek történetét dolgozza fel.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye esetében ezidáig három, a Vitézi Rendhez köthető tanulmány jelent meg. Az első az 1997-ben Wirth István tollából megjelent tanulmány volt, mely a Jászkunság folyóiratban jelent meg és érintőlegesen megemlíti a vármegyei Vitézi Szék gazdasági életét.⁴³ A második egy 2010-ben publikált forrás kiadás volt, amikor Cseh Géza a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyvében közzétette a fennmarad első világháborús haditett leírásokat.⁴⁴ Az utolsó cikk Bojtos Gáborhoz köthető, aki 2017-ben megírta vitéz Nagy László⁴⁵ életét és tevékenységét.⁴⁶

A Vitézi Rend 1920 és 1939 között

A Vitézi Rend kialakulása, alapjai és céljai

A Vitézi Rend megálmodójának és alapítójának vitéz nagybányai Horthy Miklós⁴⁷ tekinthető, aki egyben a Vitézi Rend első főkapitánya is volt.⁴⁸ A Vitézi Rend „hivatalos” álláspontja

³⁸ Angelovics 2014.

³⁹ Kora 2003.

⁴⁰ A két kutató tudományos munkássága a Magyar Tudományos Művek Tárán érhető el.

⁴¹ Berekméri – Nemes 2020.

⁴² Tóth 2022.

⁴³ Wirth 1997.

⁴⁴ Cseh 2010.

⁴⁵ Nagy László, vitéz (Karcag, 1879 – Karcag, 1937) kántortanító, Karcag város vitézi hadnagya 1922-től.

⁴⁶ Bojtos 2017.

⁴⁷ Horthy Miklós, vitéz nagybányai (Kenderes, 1868 – Estoril /Portugália/, 1957) altengernagy, Magyar Királyság kormányzója, a Vitézi Rend alapítója és főkapitánya.

⁴⁸ Vitézi Rend szaknévsora 1933. 3., Scheftsik 1935. 228.

alapján Horthy a szegedi időszaka, a Károlyi Gyula⁴⁹ nevével fémjelzett ellenforradalmi kormányban betöltött hadügyminisztersége során jutott arra az elhatározásra, hogy alapítani kell egy szervezetet, amely az első világháborúban hőstettet végrehajtott személyeket foglalja magába.⁵⁰ Azonban ekkor még csak az alapgondolat lehetett meg, mivel a Vitézi Rend belülről folyamatosan változott és fejlődött. A Vitézi Rend megalapítására az 1920. március 1-én bekövetkezett kormányzóvá választása után volt lehetősége Horthynak, akinek az elképzelését ekkor már széles körben ismerték.⁵¹

A fentiek alapján a Vitézi Rend alapjainak kidolgozása 1920. márciusa után kezdődött meg.⁵² Az első tárgyalások nagybányai Horthy Jenő⁵³ országgyűlési képviselő és báró Pap Géza,⁵⁴ a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége ügyvezető igazgatója között zajlottak le, amely tárgyalások során sikeresen kidolgozták a háborúban érdemeket szerző katonák földhöz juttatásának módját.⁵⁵ A Horthy Jenő és Papp Géza közötti tárgyalások eredménye egy tervezet volt, amely megalapozta a Vitézi Rend alapjait és elővetítette a további tárgyalásokat.⁵⁶ A tervezet utáni tárgyalásokon az alábbi személyek vettek részt: nemes Magasházy László⁵⁷ százados, első szárnysegéd, dr. Bartha Richárd⁵⁸ kabinetirodai főnök, Richárd-Rostoczil Artur⁵⁹ tábornagy, dr. tarczali Szomjas Lajos⁶⁰ földművelésügyi államtitkár, dr. alsómátyásfalvi Mattyasovszky Miklós⁶¹ földművelésügyi miniszteri tanácsos, dr. Börcsök Andor⁶² igazságügyi miniszteri osztálytanácsos és Horthy Jenő országgyűlési képviselő.⁶³

A Horthy Miklós elnöklete alatt 1920. június 21-én rendezett megbeszélésen Börcsök került felkérésre, hogy a vitézi telkek körül felmerülő kérdéseket tisztázza, illetve megbízták

⁴⁹ Károlyi Gyula, gróf nagykarolyi (Nyírbakta, 1871 – Budapest, 1947) az aradi, majd az első és második szegedi ellenforradalmi kormányok miniszterelnöke, illetve a Magyar Királyság miniszterelnöke.

⁵⁰ Vitézek Albuma 1939. 17–18., Hellebronth 1941. 9., Berekméri – Nemes 2020. 9.

⁵¹ Négyesy 1999. 163., Kerepeszki 2013. 13.

⁵² Négyesy 1999. 163.

⁵³ Horthy Jenő, nagybányai (Kenderes, 1877 – Lausanne /Svájc/, 1953) a kormányzó öccse, országgyűlési képviselő, Afrika-utazó, vadász.

⁵⁴ Pap Géza, báró (Nagybecskerek, 1864 – Budapest, 1934) ügyvéd, országgyűlési képviselő, pénzügyi szakember, a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége ügyvezető igazgatója.

⁵⁵ Vitézek Albuma 1939. 18., Hellebronth 1941. 9., Négyesy 1999. 164., Kerepeszki 2013. 14.

⁵⁶ Vitézek Albuma 1999. 18., Berekméri – Nemes 2020. 9–10.

⁵⁷ Magasházy László, vitéz nemes (Sárkeresztúr, 1879 – Szentes, 1959) honvéd tábornok, díjlovagló olimpikon, politikus, a Szent István 2. számú Vitézi Törzsszék törzskapitánya.

⁵⁸ Bartha Richárd, dr. (Lőcse, 1871 – Budapest, 1927) bíró, miniszteri tanácsos, kormányzói kabinetiroda főnöke.

⁵⁹ Richárd-Rostoczil Artur (n.a., 1862 – Budapest, 1942) altábornagy. A Vitézi Rend kortárs kiadványaiban, számos esetben hibásan tábornagynak titulálják.

⁶⁰ Szomjas Lajos, dr. tarczali (Tiszadada, 1865 – Csengersima, 1948) magyar királyi titkos tanácsos, földművelésügyi államtitkár, Szatmár vármegyei földbirtokos.

⁶¹ Mattyasovszky Miklós, dr. (Budapest, 1875 – Budapest 1939) agrárpolitikus, szakíró, az MTA tagja, egyetemi tanár.

⁶² Börcsök Andor, dr. (Martonvásár, 1872 – Budapest, 1938) jogi író, miniszteri tanácsos.

⁶³ Vitézek Albuma 1939. 19., Hellebronth 1941. 9.

azzal, hogy szövegezze meg a vitézi telekről szóló miniszterelnöki rendeletet.⁶⁴ E felkérést követően készült el a Vitézi Rend jogi alapjául szolgáló, 12. §-ból álló 6.650/1920. M.E. számú rendelet, amely a haditelkek (ügynevezett vitézi telkek) alapítását és adományozását tette lehetővé, amit gróf széki Teleki Pál⁶⁵ 1920. augusztus 10-én szignózott és a Budapesti Közlöny 1920. augusztus 29-i számában jelent meg.⁶⁶ A rendeletet még ugyan abban az évben (1920) megerősítésre került, ugyanis az 1920. XXXVI. tc. 77. §-a hatályban fenntartotta.⁶⁷

Kiemelendő, hogy a haditelkek gondolata nem a Vitézi Rend kapcsán merült fel először, ugyanis a háborúban hősieken helyt állt katonák földdel való jutalmazása már 1916-ban felmerült, amikor is két személy is felszólalt az ügyben.⁶⁸ Egyikük czétényi Czettler Jenő,⁶⁹ a Magyar Gazdaszövetség alelnöke, míg a másik Prohászka Ottokár⁷⁰ megyés püspök volt.⁷¹ Prohászka esetében az 1916-os jutalmazás ötletét, az alábbi módon örökíti meg a Vitézek Albuma: *„Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök 1916 tavaszán a Magyar Gazda Szövetség közgyűlésén hatalmas beszédben hívta fel az ország lelkiismeretét arra, hogy a háborúból visszatért katonákat megjutalmazza és azt javasolta, hogy az állam által bérbe vett területekből mintegy 20 katasztrális hold terjedelmű birtokokat alakítsunk, amelyeket az állam örökbérbe adna a hős katonáknak, azok özvegyeinek és árvaínak.”*⁷²

A törvényi háttér megteremtését a Vitézi Rend első tisztségviselőinek kinevezése követte, amikor 1920. szeptember 25-én Teleki Pál miniszterelnök ellen jegyezte az Országos Vitézi Szék tagjainak kinevezését.⁷³ Ekkor az alábbi személyek lettek az Országos Vitézi Szék tagjai (akik később a Vitézi Rend első nyolc törzskapitánya lettek): szandai Sréter István⁷⁴ tábornok, nemes Nagy Pál⁷⁵ altábornagy, semjénfalvi Siménfalvy Tihamér⁷⁶ nyugalmazott

⁶⁴ Vitézek Albuma 1939. 19., Hellebronth 1941. 9., Kerepeszki 2013. 14.

⁶⁵ Teleki Pál, gróf széki (Budapest, 1879 – Budapest, 1941) földrajztudós, a Magyar Királyság miniszterelnöke (két ízben is).

⁶⁶ Vitézek Albuma 1939. 19., Hellebronth 1941. 9–10., Négyesy 1999. 164., Berekméri – Nemes 2020. 10.

⁶⁷ Kis káté 1934. 9., Tátrai 1997. 35.

⁶⁸ Vitézek Albuma 1939. 18., Kerepeszki 2013. 11.

⁶⁹ Czettler Jenő, czétényi (Jászárokszállás, 1879 – Budapest, 1953) jogászdoktor, közgazdász, egyetemi tanár, földművelésügyi államtitkár, a Magyar Gazdaszövetség alelnöke.

⁷⁰ Prohászka Ottokár (Nyitra, 1858 – Budapest, 1927) a filozófiai tudomány és a teológiatudomány doktora, egyetemi tanár, országgyűlési képviselő, Székesfehérvár megyés püspöke.

⁷¹ Wirth 1997. 84–85.

⁷² Vitézek Albuma 1939. 18.

⁷³ Vitézek Albuma 1939. 19., Hellebronth 1941. 10., Fekete 2011. 19–20., Kerepeszki 2013. 17–18.

⁷⁴ Sréter István, vitéz szandai (Cserhátsurány, 1867 – Budapest, 1942) altábornagy, Magyar királyság honvédelmi miniszter, a József nádor 5. számú Vitézi Törzsszék törzskapitánya.

⁷⁵ Nagy Pál, vitéz nemes (Sajósenye, 1864 – Budapest, 1927) gyalogsági tábornok, a Magyar Királyi Honvédség főparancsnoka, a II. Rákóczi Ferenc fejedelem 4. számú Vitézi Törzsszék törzskapitánya.

⁷⁶ Siménfalvy Tihamér, vitéz semjénfalvi (Szentmihályfalva, 1878 – n.a., 1929) tábornok, a Székely Hadosztály vezérkari főnöke, az Árpád fejedelem 7. számú Vitézi Törzsszék törzskapitánya.

vezérkari testületbeli ezredes, tapolylucskay és külkemezey Bánó Kálmán⁷⁷ alezredes, bilkei Lipcsey Márton őrnagy, sepsibaconi Toókos Gyula⁷⁸ szolgálaton kívüli viszonybeli vezérkari testületbeli őrnagy, boldogasszonyfai Igmándy-Hegyessy Géza⁷⁹ testőrőrnagy, és nemes Magasházy László százados.⁸⁰ További kinevezésben részesültek: dr. Barsy Aladár⁸¹ miniszterelnökségi osztálytanácsos, dr. Szecsey József⁸² belügyminiszteri miniszteri tanácsos, dr. Mattyasovszky Miklós földművelésügyi miniszteri tanácsos, Tirczka Károly⁸³ ezredes, dr. Börcsök Andor igazságügyi miniszteri osztálytanácsos, Pap Géza, a Magyar Földhitel Intézetek Országos Szövetségének ügyvezető igazgatója és gálócsi Gálócsy Zsigmond⁸⁴ tartalékos főhadnagy, aki a Vitézi Rend (első) főszéktartója lett.⁸⁵

A kinevezések mellett 1920. szeptember 25-én délután 4-kor a budai királyi Várpalota Mátyás termében Horthy Miklós elnökletével tartotta alakuló ülését az Országos Vitézi Szék.⁸⁶ Ennek során került megalkotásra a Vitézi Rend szabályzata, amelyet Horthy még azon a napon ki is adott.⁸⁷ A szabályzatban tisztázták a Vitézi Rend felépítését, a felvétel feltételeit, a leendő tagság jogait és felelősségeit, a vármegyei Vitézi Székek jogköreit és az esküszöveget.⁸⁸

Az alapok lefektetését követően következett a vitézi telkek rendszerének kialakítása. Ennek részeként Horthy 1920. augusztus 20-án (Szent István napján) felhívást intézett az ország földbirtokosai felé, amelyben arra kérte őket, hogy vitézi telek kialakítására adományozzanak földterületeket.⁸⁹ A vitézi telkek esetében érdekes részletnek tekinthető az, hogy a Vitézi Rend még törvény szintjén nem létezett, de már ajánlottak fel a számára földeket, ugyanis Karcag 1920. április 13-án tartott egy díszközgyűlést, amely keretein belül 100 kataszteri holdat ajánlott fel a város határában a Vitézi Rend számára.⁹⁰ A Vitézek Albuma az alábbi sorokkal emlékezik meg Karcag felajánlásáról, illetve a korai földadományozásokról: „Ezek között

⁷⁷ Bánó Kálmán, vitéz tapolylucskay és külkemezey (Osztropataka, 1877 – Szombathely, 1945) altábornagy, a Gróf Batthyány Lajos 1. számú Vitézi Törzsszék törzskapitánya.

⁷⁸ Toókos Gyula, vitéz sepsibacon (Vajasad, 1883 – Szikszó, 1958) tábornok, az Etelközi Szövetség tagja, a Vitéz Bocskay István fejedelem 6. számú Vitézi Törzsszék törzskapitánya.

⁷⁹ Igmándy-Hegyessy Géza, vitéz boldogasszonyfai (Tab, 1882 – Domolospuszt, 1980) testőr altábornagy, a Magyar Királyi Testőrség parancsnoka, a Zrínyi Miklós 8. számú Vitézi Törzsszék törzskapitánya, később a Vitézi Rend (utolsó) főkapitány helyettese.

⁸⁰ Daróczy 1921. 592–593., Négyesy 1999. 164., Fekete 2011. 19–20.

⁸¹ Barsy Aladár, dr. (na. – na.) miniszterelnökségi osztálytanácsos.

⁸² Szecsey József, dr. (na. – na.) belügyminiszteri miniszteri tanácsos.

⁸³ Tirczka Károly (Pécs, 1870 – Gyenesdiás, 1958) nyugállományú vezérőrnagy.

⁸⁴ Gálócsy Zsigmond, vitéz gálócsi (Ruszkabánya, 1892 – n.a.) főhadnagy, a Vitézi Rend első főszéktartója.

⁸⁵ Vitézek Albuma 1939. 19., Hellebronth 1941. 10., Négyesy 1974/a. 8.

⁸⁶ Daróczy 1921. 592–593., Hellebronth 1941. 10., Négyesy 1974/a. 8., Fekete 2011. 19., Kerepeszki 2013. 17–18.

⁸⁷ Vitézi Rend 1939. 19., Kerepeszki 2013. 17–18.

⁸⁸ Kerepeszki 2013. 18.

⁸⁹ HU-MNL-JNSzVL-IV. 407. 500/1921., Négyesy 1974/a. 7., Fekete 2011. 19.

⁹⁰ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 5. b., Hellebronth 1941. 9., Bojtos 2017. 119.

legelső volt Karcag városa, amely 1920 április 13-án tartott díszközgyűlésén Nagy-Kun-Karcag határában egyszáz katasztrális holdat ajánlott fel a nemzeti eszme és a hősi vitézség megjutalmazására. Jellemző ez a felajánlás a magyar nép felfogására, hogy bár a Vitézi Rend még nem volt megalapítva, de annak javára már is történtek felajánlások.”⁹¹

A Vitézi Rendbe történő jelentkezési lehetőség esetében az első hivatalos hirdetmény a Budapesti Közlöny 1920. december 18-i számában jelent meg, mely közölte a felvétel kritériumait.⁹² A felvételi kérelmek elbírálását az Országos Vitézi Szék 1921. március 18-án szabályozta, illetve elkezdte kiválasztani a megfelelő jelentkezőket.⁹³ Az első tisztségviselők, a törzskapitányok 1921. május 22-én tették le a vitézi esküjüket.⁹⁴ Az eskü letételét követte az Országos Vitézi Szék június 25-én tartott ülése, ahol kinevezésre kerültek a törzskapitányok, meghatározásra kerültek a törzsszékek határai⁹⁵ és megállapították a törzskapitányok feladatkörét, illetve kinevezték az ideiglenes székkapitányokat.⁹⁶ A június 25-i ülésen az alábbi személyek részesültek törzskapitányi kinevezésben: vitéz Bánó Kálmán, vitéz Magasházy László, vitéz Sréter István, vitéz Nagy Pál, vitéz Lipcsey Márton, vitéz Toókos Gyula, vitéz Siménfalvy Tihamér, vitéz Igmándy-Hegyessy Géza.⁹⁷ A törzskapitányok kinevezésével és a törzsszékek felállításával került megalapításra a Vitézi Rend legnagyobb területi egysége.⁹⁸ Majd ezt követte az Országos Vitézi Szék 1921. július 14-i és augusztus 12-i ülése, ahol az ideiglenesen kinevezett székkapitányok és a vármegyei Vitézi Székek⁹⁹ vezetői kapták meg végleges kinevezésüket.¹⁰⁰

A Vitézi Rend életre hívása mögött három cél húzódhatott meg.¹⁰¹ Az első szempont, az első világháború (korabeli nevén: Nagy Háború) harcmezeiről hazaérkező katonák szociális helyzetének rendezése és javítása. A Vitézi Rend szándéka az volt, hogy az összes (a Vitézi Rendbe felvételt nyert) egykori frontharcosnak földet adományoz (jutalom gyanánt) és így

⁹¹ Vitézek Albuma 1939. 18.

⁹² Szécsy et al. 1931. 74., Tátrai 1997. 55.

⁹³ Vitézek Albuma 1939. 18.

⁹⁴ Vitézek Albuma 1939. 19., Szécsy et al. 1931. 81., Négyesy 1999. 165.

⁹⁵ Ekkor 8 törzsszéket állítottak fel, amely szám 1940-ig nem változott. 1940-ben a Romániától visszakapott területeken további kettő törzsszék került felállításra, így 1940-től összesen 10 törzsszék létezett.

⁹⁶ Vitézek Albuma 1939. 19., Négyesy 1974/a. 10., Négyesy 1999. 165.

⁹⁷ Hegyessy: A vitézi rendről. 116–120.

⁹⁸ Egy törzsszék területe több vármegyéből állt össze. A törzsszékek területe nem volt állandó, amelyet az mutat, hogy több esetben is változtak a területeik, különböző okokból. Eredetileg 8 törzskapitányság került alapításra, azonban Magyarország területgyarapodásának hatására alapítottak további kettő törzskapitányságot a későbbiekben.

⁹⁹ Egy vármegyei Vitézi Szék, egy adott vármegye területén működött. A vármegyei Vitézi Székek fennhatósága megegyezett az adott vármegye területével.

¹⁰⁰ Négyesy 1974/a. 10.

¹⁰¹ Kerepeszki 2013. 11.

csökkenteni részlegesen a fennálló társadalmi feszültségeket.¹⁰² A második ok politikai szempontnak tekintendő, ugyanis Horthy és több kortársa is úgy gondolta, hogy a (szerintük káros) baloldali ideológia térnyerésének elkerüléséhez, illetve annak visszaszorítására a jobboldal hatékonyabb összefogása és szervezettsége a megoldás.¹⁰³ Az utolsó (harmadik) szempont is politikai irányú szándéknak tekinthető. Horthy 1920. március 1-én bekövetkezett kormányzóvá választásával Magyarország államfője lett, azonban (ekkor még) szűk jogkörrel bírt és számos uralkodói jogkörrel nem rendelkezett.¹⁰⁴ A Vitézi Rend szempontjából a legfontosabbnak tekintendő (Horthy által nem gyakorolhatott) jogkör a nemesség adományozása. A nemesség adományozásának hiányát és az ebből adódóan, a hatalomhoz hű, jól szervezett réteg hiányát (az ezen irányú szakirodalmakban leírtak szerint) a Vitézi Rend kívánta pótolni Horthy, így létre hozva egy „új nemességet”.¹⁰⁵ A Vitézi Rend céljáról személyesen Horthy is kinyilatkoztatta gondolatait, amikor az 1921. augusztus 21-én rendezett első nyilvános vitézavatáson a beszédébe beleszötte a témát.¹⁰⁶ Az elhangzott ünnepi beszéd alább idézett részében fogalmazta meg Horthy a Vitézi Rend céljaival kapcsolatos véleményét: *„A Vitézi Rendnek hármas célja van: jutalmazni a vitézséggel párosult honfi erényt, megtartani a nagy idők legjobbjait és biztosítani a hősök nemzetségének fennmaradását, végül bennük és utódaikban a magyar fajnak olyan hatalmat biztosítani, amely rettentő erővel sújt le minden felforgató állam- és nemzetellenes törekvésekre.”*¹⁰⁷

A Vitézi Rend számos feltételt állapított meg a jelentkezőkkel szemben, hogy így válogathassa ki a legalkalmasabb tagokat. A kedvező elbírálás feltétele volt többek között a magyar állampolgárság, a családi és társasági életben való fedhetetlenség, a forradalmak idejéről igazolt hűség, illetve az első világháborúban kitüntetésekkel igazolt vitézi tettek megléte.¹⁰⁸ A különböző feltételek között olyan is megtalálható volt, mely elő írta, hogy amennyiben a jelentkező idegen hangzású vezetéknevvel (családnévvel) rendelkezett, akkor azt magyarosítani kellett, amely kötelezőség alól csak akkor kaphatott felmentést az illető, ha igazolhatóan nemesi család sarja volt.¹⁰⁹ A kötelező névmagyarosítás mementója vitéz Shvoy Kálmán¹¹⁰ altábornagy naplójában is fennmaradt: *„A Vitézi Rend még májusban felszólította*

¹⁰² Kerepeszki 2013. 11.

¹⁰³ Kerepeszki 2013. 12.

¹⁰⁴ Kerepeszki 2013. 13.

¹⁰⁵ Kerepeszki 2013. 13.

¹⁰⁶ Daróczy 1921. 591., Szécsy et al. 1931. 25., Négyesy 1974/d. 581–582., Angelovics 2014. 15.

¹⁰⁷ Vitézek Albuma 1939. 9.

¹⁰⁸ Kis káté 1921. 9–13., Kis káté 1934. 28–35.

¹⁰⁹ Kis káté 1934. 34–35., Hellebronth 1941. 47–48.

¹¹⁰ Shvoy Kálmán, vitéz (Budapest, 1881 – Szeged, 1971) altábornagy, országgyűlési képviselő, a Magyar Labdarúgó-szövetség elnöke, vitéz Shvoy Lajos székesfehérvári püspök testvére.

[Shvoy] Pistát és engem, hogy kérjük a rendbe való felvételünket és válasszunk más, magyar nevet.”¹¹¹

A jelentkezőkkel szemben felállított elvárások közül a legfontosabbnak a bizonyos kitüntetésekkel való rendelkezés volt tekinthető. Az 1920-ban meghatározott mérték a legénységi állomány tagjai esetében az Arany Vitézségi Érmét egyszeri, vagy az Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya kétszeres kiérdemlése volt.¹¹² Főtiszteknél legalább a még legénységi állományban szerzett Arany Vitézségi Érme egyszeri, vagy az Arany Vitézségi Érem tisztek számára egyszeri, vagy az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya egyszeri birtoklása volt.¹¹³ A törzstisztek és a tábornokok esetében az Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztjének egyszeri megléte volt, „feltéve, hogy a kitüntetéseket személyes vitézségükkel érdemelték ki.”¹¹⁴ Az 1920-ban meghúzott és a fentiekben leírt feltételeket az Országos Vitézi Szék később lejjebb helyezte, így elégségesé vált a főtisztek esetében az Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya tisztek számára egyszeri kiérdemlése és a legénységi állományúaknál az Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya egyszeri tulajdonlása is.¹¹⁵

A Vitézi Rendbe a fent említett mérce megugrásával tudtak bekerülni az arra érdemesek. Azonban tisztázni kívánom, hogy voltak olyan személyek, akik nem rendelkeztek a szükséges kitüntetéssel, mégis a Vitézi Rend tagja lehetek. Ennek oka az, hogy a vitézi cím örökölheto volt, így egyes személyek a felmenőjüktől örökölték a Vitézi Rendbe való csatlakozás jogát.¹¹⁶ E bekerülési forma mentén alakult ki a vitézek csoportosítási elveinek egyike, miszerint beszélhetünk vitézekről (továbbiakban: érdemszerző) és a várományosokról.¹¹⁷ Érdemszerzőnek azon Vitézi Rend tagok számítottak, akik az első világháború (később a második világháború) harcterein kiérdemelték a felvételhez szükséges kitüntetéseket, míg várományosnak azok a személyek minősültek, akik (általában) édesapjuk után örökölték a felvételi jogot.¹¹⁸

Kiemelésre méltónak vélem azt, hogy az Országos Vitézi Szék fontosnak tartotta, hogy a várományosok megfelelő nevelésben részesüljenek és már ifjú korukban elkezdődjék a felkészítése a „vitézi” életre.¹¹⁹ A Vitézi Rend kis kátéja alapján a várományosok nem vonhatták ki magukat a levontképzések és a cserkészlet alól, a 15-ik életévüket betöltőket fel

¹¹¹ Shvoy 1983. 106.

¹¹² Kis káté 1921. 10.

¹¹³ Kis káté 1921. 10.

¹¹⁴ Kis káté 1921. 10.

¹¹⁵ Kis káté 1934. 28–29., Négyesy 1999. 167–168., Fekete 2011. 18–19.

¹¹⁶ Kis káté 1934. 68–71.

¹¹⁷ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. állományilvántartás

¹¹⁸ Kis káté 1934. 68–71.

¹¹⁹ Kis káté 1934. 68–69., Hellebronth 1941. 87–89.

kellett készíteni a vitézi jogokra és kötelezettségekre, illetve ismerniük kellett a kis kátében foglaltakat.¹²⁰ Amennyiben a várományos árvaságra jutott a vitézavatása előtt, vagy egy hősi halált halt érdemszerző várományosa volt, akkor a megfelelő neveléséről a járási vitézi hadnagynak kellett gondoskodnia.¹²¹ A várományosok nevelését a vármegyei társadalmi bizottságoknak kellett irányítania és ellenőriznie, illetve a megyei székkapitány és a járási vitézi hadnagy szűrőpróbaszerűen ellenőrizhette a várományos felkészültségét.¹²²

A vitézek társadalmának érdemszerzőkre és várományosokra való bontása mellett még több másik csoportosítás is létezett. A későbbiekben kifejtésre kerülő kutatási eredményeim esetében a másik jelentős elv a vitézek tiszti- és legénységi vitézekre való bontása.¹²³ Az alábbi csoportosítás esetében az adott vitéz katonai rendfokozata volt, ami számított. Ennek megfelelően, azon vitézeket, akik a katonai pályafutásukat tiszti rendfokozattal fejezték be a tiszti vitézek csoportjába sorolták, míg a katona idejük során, a tiszti rendfokozatot el nem ért személyeket a legénységi vitézek csoportjába sorolták.¹²⁴

A Vitézi Rend fejlődése

A Vitézi Rend soraiba felvételt nyert személyek a Rend egyik kiemelkedő eseményén, a vitézavatáson kerültek a szervezet soraiba. A vitézavatások sorát az 1921. május 22-én tartott vitézavatás nyitotta, amely a nyilvánosság elől elzárva, a királyi várpalota Szent Jobbkápolnájában került megrendezésre.¹²⁵ A zárt vitézavatáson került avatásra a Vitézi Rend első nyolc törzskapitánya és feltételezhetően Gálócsy Zsigmond főszéktartó, illetve ekkor került sor az első 24 vitézi telek adományozására (ekkor csak a földet kapta meg a 24 személy és csak az első nyilvános avatáson kerültek avatásra).¹²⁶ A második vitézavatáson (első nyílt vitézavatáson) a 24 telekkel rendelkező személy, illetve a többi (azon évben) felvételt nyert személy kerültek avatásra, így összesen 205 új vitéz avatódott fel 1921. augusztus 21-én.¹²⁷ A harmadik vitézavatás (második nyilvános) 1922. augusztus 15-én került lebonyolításra Budapesten, a Margitszigeten, a Magyar Athletikai Club (továbbiakban: MAC) pályáján.¹²⁸ Az

¹²⁰ Kis káté 1934. 68–69., Négyesy 1974/c. 434–435.

¹²¹ Kis káté 1934. 68–69., Hellebronth 1941. 87–89.

¹²² Kis káté 1934. 69., Hellebronth 1941. 31. 87–89., Négyesy 1974/c. 435.

¹²³ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. állományilvántartás, HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c.,

¹²⁴ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. állományilvántartás, HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c.,

¹²⁵ Szécsy et al. 1931. 81–84., Fekete 2011. 28., Angelovics 2014. 13–14.

¹²⁶ Szécsy et al. 1931. 81–84., Fekete 2011. 28–29., Angelovics 2014. 13.

¹²⁷ Fekete 2011. 31., Kerepeszki 2013. 121., Angelovics 2014. 15–16.

¹²⁸ Vitézek Albuma 1939. 10., Angelovics 2014. 16–17.

évtized elkövetkező éveiben szintén ezen a helyszínen rendezték meg a minden évben megrendezésre kerülő vitézavatásokat.¹²⁹

Jól látható volt, hogy míg az 1921-es és az 1922-es év vitézavatásain az avatottak száma nem érte el az ezer főt, addig a 20-as évek további ünnepélyes vitézavatásain folyamatosan ezer avatott feletti létszámmal számolhatunk.¹³⁰ A 20-as évek ünnepélyes vitézavatásai az 1926-os kivételével mind azonos forgatókönyv mentén zajlott.¹³¹ Az 1926-os évben azért történt egy kismértékű eltérés a „hagyományos” forgatókönyvtől, mivel II. Rákóczi Ferenc születésének 250. évfordulója volt, és az avatás idejére Kiss Etelka átnyújtotta Horthynak azt a kardot, amelyet egykor II. Rákóczi Ferenc kapott ajándékba XIV. Lajos francia királytól.¹³² Az 1926-os „pallos csere” kivételével a Vitézi Rend összes ünnepélyes vitézavatásán a hivatalos avató pallos került használatra.¹³³ A 20-as évek legnagyobb létszámú és legdíszesebb vitézavatására 1929. június 16-án került sor, amelynek az oka az volt, hogy az Országos Vitézi Szék és a sajtóorgánumok is úgy jelentették be az az évi vitézavatást, hogy az lesz az utolsó ünnepélyes vitézavatás, amire sor kerül.¹³⁴ Horthy az ünnepi beszédében is kitért annak okára, hogy miért lesz ez az utolsó avatás: *„A Vitézi Rend most lezárja a vitézek avatását, mert a szűkre szabott keretek között előbb arra kell gondolnunk, hogy az eddig már felavatott vitézek földhöz jussanak, és hogy azok számára, akik földjüket már megkapták, meg lehessen teremteni a mai nehéz helyzetben a gazdasági megerősödés feltételeit.”*¹³⁵ Ez a híresztelés végül nem bizonyult igaznak, mert az eredeti tervekkel ellentétesen a 30-as években is sorkerült még négy (1930, 1934, 1936 és 1938) ünnepélyes vitézavatásra.

A 30-as évek ünnepélyes vitézavatásait az 1930. május 25-i, úgynevezett „pótavatás” nyitotta, melyet a 20-as évek gyakorlatától eltérően nem a MAC pályán, hanem Budán a királyi várpalota udvarában rendeztek.¹³⁶ Az 1930-as avatást az 1934. június 3-i¹³⁷ és 1936. május 24-i vitézavatások követték, melyek a „bevált gyakorlat” alapján a megszokott menetrend szerint és a MAC pályán zajlottak le.¹³⁸ A Vitézi Rend Horthy-kori történelmének utolsó ünnepélyes vitézavatásra 1938. május 23-án, a székesfehérvári romkertben került sor, a Szent István Jubileumi Év programsorozata részeként (I. Szent István halálának 900. évfordulójának

¹²⁹ Angelovics 2014. 16–19.

¹³⁰ Kerepeszki 2013. 121., Angelovics 2014. 23.

¹³¹ Angelovics 2014. 16–19.

¹³² Fekete 2011. 56–57. Angelovics 2014. 17.

¹³³ Fekete 2011. 57.

¹³⁴ Vitézek Albuma 1939. 13., Angelovics 2014. 18.

¹³⁵ Vitézek Albuma 1939. 13.

¹³⁶ Vitéz avatási ünnepély 1934. 2., Fekete 2011. 86., Angelovics 2014. 18.

¹³⁷ 1934-ben felavatott vitézek 1934. 1–25.

¹³⁸ Kerepeszki 2013. 121., Angelovics 2014. 19.

tiszteletére).¹³⁹ Az 1938-as utolsó ünnepélyes vitézavatást követően már nem került sor központilag szervezett vitézavatásra, hanem regionális szintű avatásokat tartottak a Törzsszékek, melyek során egy-egy személyt vagy kisebb csoportokat fogadtak a Vitézi Rend soraiba.¹⁴⁰

Amint arról már szó esett, a Vitézi Rend jogi fundamentumát a 6650/1920. M.E. számú rendelet rakta le, mely (többek között) a vitézi telkek alapítását és adományozását tette lehetővé, így kijelenthető, hogy a vitézi telkek jelentősége megkérdőjelezhetetlen.¹⁴¹ Az eredeti tervek alapján elsősorban a legénységi vitézeket juttatták volna földbirtokhoz 25:1 a tisztek ellenében.¹⁴² Erről a tervről azonban gyorsan kiderül, hogy nem kivitelezhető, mivel nem ajánlott fel elég mennyiségű földterületet a magyarországi birtokos közösség.¹⁴³ Ennek hatására a nagyatádi Szabó István¹⁴⁴ nevével fémjelzett földreform keretein belül kívántak földterületeket átcsoportosítani a Vitézi Rend céljaira, azonban ez csak csekély számú vitézi telkekre elegendő földet eredményezett.¹⁴⁵ A Horthy-kor idején folyamatos kérdés volt a vitézek telkekkel való ellátása, mely helyzet megoldására több tervezet és módszer is született, amelyek mentén alakult ki a vitézi telkek csoportosítási elve (is). Ezek alapján a vitézi telkeken belül megkülönböztetünk: ingyenes, saját birtokból alapított, vagyonváltságos, megváltásos, vásárolt, hosszú lejáratú bérből, örök haszonélvezetből, telepítésből származó és zsidó eredetű¹⁴⁶ vitézi telkeket.¹⁴⁷ A vitézi telkek különleges jogi minőségű földterületeknek voltak tekintendők, így elidegeníthetetlenek voltak, tilos volt megterhelni őket és csakis osztatlan egészben szállhattak át új művelőjére.¹⁴⁸ A vitézi telkek létrejöttét adománylevél, vagy alapítólevél rögzítette, annak megfelelően, hogy Horthy adományozta a földterületet vagy az adott személy a saját földbirtokából alapította.¹⁴⁹ A telkekkel az új tulajdonos nem csak „ajándékot” kapott, hanem köteleességeket is, melyeket a Vitézi Rend által kiadott „Kis káté” szabályozott.¹⁵⁰

¹³⁹ Vitézek Albuma 1939. 14., Fekete 2011. 114., Angelovics 2014. 19–21.

¹⁴⁰ Angelovics 2014. 21.

¹⁴¹ Scheftsik 1935. 229.

¹⁴² Négyesy 1999. 184., Tóth 2022. 10.

¹⁴³ Négyesy 1999. 166–167.

¹⁴⁴ Szabó István, nagyatádi (Erdősokonya, 1863 – Erdősokonya, 1924) országgyűlési képviselő, a Magyar Királyság földművelésügyi minisztere (3 ízben is).

¹⁴⁵ Négyesy 1999. 186.

¹⁴⁶ A zsidó eredetű birtokok majd az 1940-es években jelennek meg, az úgynevezett zsidótörvények hatására.

¹⁴⁷ Scheftsik 1935. 229., Vitézek Albuma 1939. 27., Négyesy 1974/c. 340–341., Kora 2003. 78.

¹⁴⁸ Kis káté 1921. 16–17., Kis káté 1934. 12., Scheftsik 1935. 229.

¹⁴⁹ Kis káté 1934. 54–57.

¹⁵⁰ Kis káté 1934. 50–60.

A Vitézi Rend Magyarország teljes területén jelen volt és tagjai a legtöbb szervezetben, intézményben és községben¹⁵¹ megtalálhatók voltak, így a Horthy-korszak egyik legmeghatározóbb szervezetének tekinthető. Az 1926. évi XXII. t.-c. 6-19. §-a biztosította, hogy a Vitézi Rend képviseltethette magát az országgyűlés felsőházban, ahova egy tagot delegálhatott.¹⁵² Az Országos Vitézi Szék még 1922-ben nyújtott be egy indítványt, melynek hatására született meg a közigazgatás rendezéséről szóló 1929. XXX. te. 4. §-a, így lehetővé téve azt, hogy a Vitézi Rend a törvényhatóságokban ne csak választás útján, hanem hivatalból is képviseltethesse akaratát.¹⁵³ A vitézek társadalmi szerepének erősítése és biztosítása érdekében pedig, az Országos Vitézi Szék 1933-ban Vitézi Társadalmi Bizottságokat állított fel a vármegyékben.¹⁵⁴ Szintén 1933-ban pedig a szegedi vitéz Surányi Tivadar¹⁵⁵ megfogalmazta a Vitézi Rend tízparancsolatát.¹⁵⁶

A Vitézi Rend, hogy saját céljai elérésére használja az erősödő revizionista gondolkodást és az ebből származó erőket 1936. februárjában megalapította a Zrínyi Csoportot, melynek eszméjét vitéz Rózsás József¹⁵⁷ 1935. októberében megjelent „A magyar katonaeszmény szolgálata” című könyve tette le.¹⁵⁸ Azonban tényleges működését csak 1937-ben kezdte el az újonnan alapított szervezet, melynek vezetőjét az Országos Vitézi Szék nevezett ki.¹⁵⁹ A Zrínyi Csoport munkájáról az alábbi módon emlékezett meg a Vitézi Rend: *„A magyar katonai eszmény intézményes szolgálatában működő, tudományos, irodalmi és művészeti téren nemzetvédelmi, alkotó és propaganda tevékenységet végrehajtó szerv, mely munkásságát lapok, könyvek, és egyéb szellemi termékek kiadásával, továbbá előadások rendezésével stb. végzi.”*¹⁶⁰

Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék története

Amint már utaltam rá az előző fejezetben a Vitézi Rend területi alapelven szervezte meg irányítása alapjait, melynek kialakítása során Magyarország közigazgatási határait vette alapul.

¹⁵¹ Leventemozgalom, magyar Képviselőház, Magyar Királyi Honvédségi Vezérkar, Magyar Királyi Testőrség, Kormányzói Katonai Iroda, Magyar Frontharcos Mozgalom, stb.

¹⁵² Scheftsik 1935. 229., Kora 2003. 75.

¹⁵³ Tátrai 1997. 79.

¹⁵⁴ Hellebronth 1941. 31., Négyesy 1974/b. 186., Tátrai 2000. 43., Berekméri – Nemes 2020. 10–11.

¹⁵⁵ Surányi (-Unger) Tivadar, vitéz (Budapest, 1898 – New York /U.S.A./, 1973) tartalékos hadnagy, egyetemi oktató, jogász, közgazdász, a vitézek tízparancsolatának szerzője.

¹⁵⁶ Vitézek Albuma 1939. 33., Tóth 2022. 10.

¹⁵⁷ Rózsás József, vitéz (Győr, 1894 – na.) alezredes, a Magyar Katonaújság szerkesztője, a Vitézi Rend Zrínyi Csoportjának központi vezetője.

¹⁵⁸ Hellebronth 1941. 31., Négyesy 2000. 233.

¹⁵⁹ Négyesy 1974/b. 199., Kerepeszki 2013. 22–23., Berekméri – Nemes 2020. 11.

¹⁶⁰ Hellebronth 1941. 31.

A szervezet legfőbb hivatali szerve az Országos Vitézi Szék volt, melynek közvetlen voltak alárendelve a legnagyobb területi egységek, a Vitézi Törzsszékek,¹⁶¹ amely több vármegyei Vitézi Szék (és annak területéből) tevődött össze.¹⁶² A Vitézi Törzsszékek élén a törzskapitány állt, akinek a helyettese a törzsszéktartó volt.¹⁶³ A vármegyei Vitézi Székek területe megegyezett az adott vármegye közigazgatási határával és vezetője a székkapitány volt, akinek a munkáját a széktartó¹⁶⁴ és a nemzetvédelmi tiszt segítette.¹⁶⁵ A vármegyei Vitézi Szék, a vármegyén belül kisebb igazgatási körzetekre bomlott, az úgynevezett járásokra, illetve megyei jogú városokra,¹⁶⁶ amelyeket a járási vitézi hadnagy irányított.¹⁶⁷ A járásokon belül pedig a szervezet legalacsonyabb rangú tisztségviselői, a vitézi őrmesterek tevékenykedtek.¹⁶⁸

A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék a Budapest központtal¹⁶⁹ működött Vitéz nagybányai Horthy Miklós 3. számú Vitézi Törzsszéken belül helyezkedett el a hierarchiában, melynek törzskapitánya Lipcsey Márton nyugállományú tábornok volt.¹⁷⁰ A törzsszéket 1921-ben alapították, azonban 1924. augusztus 1-ig, mint Hajdu, Jász-Nagykun-Szolnok és Heves vármegyéből álló József nádor 5. számú Vitézi Törzsszék működött.¹⁷¹ A törzsszék alá tartozó vármegyei Vitézi Székek számos esetben változtak, azonban az 1924-es rendezést követően megfigyelhető volt, hogy a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék folyamatosan a 3. számú Vitézi Törzsszék irányítása alá tartozott.¹⁷²

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Vitézi Székének megszervezése 1921. július 8-án kezdődött meg, amikor vitéz Császi József¹⁷³ átvette megbízólevelét és a székkapitányi teendőket a Vitézi Rend Főszéktartóságán.¹⁷⁴ Ezt követően a vármegyei Vitézi Szék 1921. július 13-án tartotta alakuló ülését, Szolnokon, a Vármegyeházán.¹⁷⁵ Az alakuló közgyűlésen

¹⁶¹ Eredetileg 8 Vitézi Törzsszék került kialakításra, azonban Magyarország 1940-es területi gyarapodását követően további kettő is kialakításra került.

¹⁶² Cseh 2010. 508–509., Fekete 2011. 164–167.

¹⁶³ Vitézi Rend szaknévsora 1933. 3–19., Kis káté 1934. 23., Fekete 2011. 164–169.

¹⁶⁴ A széktartó a vármegyei Vitézi Szék második embere volt.

¹⁶⁵ Scheftsik 1935. 228.

¹⁶⁶ Egy járás területe több településből tevődött össze, míg a megyei jogú városok önmagukban képezték azt a területet, melyet a vitézi hadnagy irányított.

¹⁶⁷ Scheftsik 1935. 228–229.

¹⁶⁸ Scheftsik 1935. 229., Cseh 2010. 509.

¹⁶⁹ 1928. május 15-ig a Ferenc József lovassági laktanyában, majd ezt követően átkerült a Városháza utca 7. szám alá, ahonnan az 1930-as években felköltözik a Királyi palotába.

¹⁷⁰ Szécsy et al. 1931. 207–214., Hellebronth 1941. 21–22., Négyesy 2000. 192., Fekete 2011. 165–167.

¹⁷¹ Szécsy et al. 1931. 208., Hellebronth 1941. 21–22., Négyesy 1974/a. 117., Fekete 2011. 165–167.

¹⁷² Fekete 2011 166–167., Kerepeszki 2013. 125–126.

¹⁷³ Császi József, vitéz (Kohanóc, 1890 – szovjet hadifogságban eltűnt 1947-ben) honvéd ezredes, 1921. július 13. és 1932. november 1. között a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék székkapitánya, 1940. december 1. és 1942. október 1. között a 27. székely honvéd gyalogezred ezredparancsnoka.

¹⁷⁴ Daróczy 1921. 593., Sényi 1929. 10., Szécsy et al. 1931. 211., Scheftsik 1935. 230.

¹⁷⁵ HU-MNL-JNSzVL-IV.407. 22150/1921., Szécsy et al. 1931. 211., Hellebronth 1941. 22., Scheftsik 1935. 230.

jelen voltak: koroghy Lippich István¹⁷⁶ főispán, Alexander Imre¹⁷⁷ alispán, dr. zsadányi és törökszentmiklósi gróf Almásy Imre¹⁷⁸ a vármegyei Gazdasági Egyesület elnöke, Szomjas Aladár¹⁷⁹ vármegyei gazdasági felügyelő és Császi József székkapitány.¹⁸⁰ Ezt követően a vármegyei Vitézi Szék székhelyéül átmenetileg a Vármegyeháza szolgált, majd a Városháza, amíg 1930. október 1-én be nem költözött a Vármegyeháza földszinten található 23. helyiségébe, ahol a Vitézi Rend felszámolásáig működött.¹⁸¹ Habár a Vitézi Rend szorgalmazta, hogy minden Vitézi Szék rendelkezzen saját tulajdonú Vitézi Székházzal,¹⁸² azonban a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék nem rendelkezett ehhez szükséges anyagi feltételekkel.¹⁸³ A vármegyei Vitézi Szék szervezeti kiépítése során a vármegyét tizenkettő járásra bontották.¹⁸⁴ Az eredeti (első) felosztás alapján értekezhetünk: Jászsági alsó, Jászsági felső, Dévaványai, Tiszai alsó, Tiszai középső és Tiszai felső járásokról, illetve külön járást alkottak az alábbi települések: Szolnok, Jászberény, Kisújszállás, Karcag, Mezőtúr és Túrkeve.¹⁸⁵ Az eredeti felosztás csak annyiban alakult át idővel, hogy 1930-ra a Dévaványai járás helyét átvette a Szolnoki középső járás.¹⁸⁶

A vármegyei vitézi élet egyik első fontos momentuma volt, amikor 1921. augusztus 3-án beiktatták vitéz Bagi Mátyást¹⁸⁷ tiszaföldvári vitézi telkébe, így elindítva a vitézi telkek rendszerének kiépülését.¹⁸⁸ A legnagyobb szabású beiktatásra azonban 1923. augusztus 26-án került sor, amikor fényes körülmények között személyesen Horthy iktatta telkeikbe a karcagi vitézeket.¹⁸⁹ A gazdaság esetében nagy hangsúlyt fektetett a Vitézi Rend a várományosok megfelelő irányú képzésére, így e szellemben került kialakításra a Vitézi Rend örkényi gazdaképző iskolája, mely 1926. november 20-án kezdte meg működését.¹⁹⁰ A „jászkun” vitézek várományosai lényegében az iskola megnyitásától kezdve jelen voltak az iskola

¹⁷⁶ Lippich István, koroghy (Szolnok, 1881 – Szajol, 1946) földbirtokos, jogász, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja.

¹⁷⁷ Alexander Imre (Kunhegyes, 1883 – Budapest, 1969) Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánja.

¹⁷⁸ Almásy Imre, dr. zsadányi és törökszentmiklósi gróf (Kétegyháza, 1868 – Budapest, 1929) földbirtokos, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja.

¹⁷⁹ Szomjas Aladár (na. – na.) Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei gazdasági felügyelő.

¹⁸⁰ Szécsy et al. 1931. 211., Scheftsik 1935. 230.

¹⁸¹ Scheftsik 1935. 230., Mo. t. cím- és névtára 1927. 17., Mo. t. cím- és névtára 1935. 24.

¹⁸² Másik megnevezése: Vitézi Rendház.

¹⁸³ Kis káté 1934. 76., Vitézek Albuma 1939. 24.

¹⁸⁴ Szécsy et al. 1931. 210.

¹⁸⁵ Pekár 1927. 14., Pekár 1928. 12.

¹⁸⁶ Szécsy et al. 1931. 210.

¹⁸⁷ Bagi Mátyás, vitéz (Bácsszentandrás, 1877 – Tiszaföldvár, 1943) nyugállományú tiszthelyettes, földműves. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye első telkes vitéze.

¹⁸⁸ Vitéz avatás 1921. 5.

¹⁸⁹ Szécsy et al. 1931. 212.

¹⁹⁰ Vitézek Albuma 1939. 24–26., Szécsy et al. 1931. 134–136., Hellebronth 1941. 91–93., Négyesy 1974/b. 205–206.

képzésén,¹⁹¹ melyet segített, hogy Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatósága 1926. szeptember 24-én vállalta, hogy két alapítványi hely költségeit finanszírozza.¹⁹² A vármegye telkes vitézei a gazdaság terén már a 20-as években szép eredményeket tudtak felmutatni. Ennek egyik színfoltja volt, hogy a vármegyei Gazdasági Egyesület kezdeményezésére az 1928. évi terményeikből terménygyűjteményt állítottak össze, amellyel az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) által szervezett 1929. évi tavaszi mezőgazdasági kiállításon számos vitéz díjat szerzett.¹⁹³ Természetesen ez nem jelenti azt, hogy minden vitéz példászerűen és eredményesen gazdálkodott. A rossz gazdálkodás egyik példája vitéz Ujhegyi Sándor¹⁹⁴ vármegyei széktartó példája.¹⁹⁵ Ujhegyi Besenyszögön rendelkezett egy két (egy ingyenes és egy vagyonváltságos) részből álló 69,5 kataszteri holdas vitézi telekkel, melyen egy mintagazdaságot igyekezett kialakítani, azonban 1931-re már 23.196 pengő adósság terhelte a birtokot, így a terület 37 kataszteri holdas (ingyenes) részét zár alá vették és visszaszállt a vármegyei Vitézi Szék gondozásába.¹⁹⁶

A katonák életében egy fontos összetartozási jelképnek tekinthető az egységes egyenruha, illetve a zászló, így a vitézek esetében is, hiszen többségük egyenruhában töltött szolgálatával érdemelte ki a Vitézi Rendi tagságot. Ennek megfelelően számos vármegyei Vitézi Szék vezetett be vitézi díszruhát és avatott saját zászlót,¹⁹⁷ mely alól Jász-Nagykun-Szolnok sem volt kivétel. A „jászkun vitézek” 1928. január 13-án, az Országos Vitézi Szék engedélyével határozták el egy vitézi zászló beszerzését.¹⁹⁸ Az elhatározás rövid időn belül kézzelfogható eredménnyé formálódott, mivel dr. ruttkai Erődi-Harrach Tihamér¹⁹⁹ felajánlása révén a zászló nagyjából egy év alatt, vitéz Ujhegyi Sándor tervei alapján, a budapesti Jó Pásztorok zárdájában elkészült és Szolnokon, 1929. május 12-én felszentelésre is került.²⁰⁰ A vitézi formaruha megvalósítása szintén külső segítséggel jött létre, ugyanis Alexander Imre alispán támogatása révén a vármegyei törvényhatóság magára vállalta a készítési költség egy részét.²⁰¹ A formaruhát az egykori császári és királyi 13. huszárezred egyenruhája ihletésével

¹⁹¹ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 4. a. társadalmi

¹⁹² Szécsy et al. 1931. 212., Scheftsik 1935. 230.

¹⁹³ Szécsy et al. 1931. 212., Helebronth 1941. 22.

¹⁹⁴ Ujhegyi Sándor, vitéz (Nagyvárad, 1894 – na.) százados, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Vitézi Székének széktartója 1921. szeptember 26. és 1931. május 1. között.

¹⁹⁵ Wirth 1997. 87.

¹⁹⁶ Wirth 1997. 87.

¹⁹⁷ Például: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Északi Részeinek Vitézi Széke, Borsod-, Gömör- és Kishont k. e. e. vármegyék Vitézi Széke, Zala vármegye Vitézi Széke, Veszprém vármegye Vitézi Széke.

¹⁹⁸ Szécsy et al. 1931. 213.

¹⁹⁹ Erődi-Harrach Tihamér, dr. ruttkai (Fiume, 1885 – na., 1947) ügyvéd, a tiszai alsó járás országgyűlési képviselője, magyar királyi kormányfőtanácsos.

²⁰⁰ Szécsy et al. 1931. 213–214.

²⁰¹ Szécsy et al. 1931. 213–214.

Vágó Pál²⁰² és Zombory László²⁰³ festőművészek terveztek és Gulyás Mihály szolnoki szabómester készítette el.²⁰⁴ Az öltözet elkészítésének pontos idejéről nem maradt fenn feljegyzés, azonban a Vitézi Rend által kiadott könyvekben fel-fel tűnő fotók alapján hamarabb elkészült, mint a vitézi zászló.²⁰⁵

A magyar társadalomban való megjelenés és a vármegyei Vitézi Szék előremozdítására és az Országos Vitéz Szék utasítására, 1934. január 25-én került megalakításra a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék vitézi társadalmi bizottsága.²⁰⁶ Ennek során vitéz Miklay Frigyes²⁰⁷ székkapitány dr. vitéz szolnoki Scheftsik György²⁰⁸ vármegyei főlevéltárnokot bízta meg az elnöki teendők ellátásával, aki ezt követően a testület gazdasági és pénzügyi albizottságát, illetve a jóléti és propaganda albizottságát.²⁰⁹ Emellett a Vitézi Rend tagjai (és maga a szervezet is) nagy hangsúlyt fektetett az első világháborúban elhunyt katonahősök emlékének ápolására, melynek hatására a legtöbb ünnepségen részt vettek és több esetben kezdeményezően is felléptek. Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéből erre a tevékenységre egy példa, hogy a vármegyei Vitézi Szék kezdeményezésére Szolnok városának tanácsa elhatározta, hogy emléket állít a császári és királyi 68. gyalogezred és a császári és királyi 13. huszárezred hősi halottainak.²¹⁰ Az 1931-ben kiadott „A tízéves Vitézi Rend 1921–1931.” című kiadvány az alábbi sorokkal emlékszik vissza a történetekre: *„A hősi halált halt szolnoki 68-as bakák és ugyancsak ezen vármegyéből ujoncozott 13-as jász-kun huszárok hősi kultuszának emelésére 1930 május 30-án a vm. Vitézi Szék kezdeményezésére Szolnok megyei város tanácsa elhatározta, hogy a szolnoki honvéd laktanyába vezető >> Horthy Miklósa << útvonal két oldalát fasorral szegélyezteteti s azt >>Hősök fasorá<<-nak nevezi el.”*²¹¹

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézeinek katonai összetétele

A Vitézi Rend Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék vitézeinek az összetételbeli vizsgálata során az alábbi szempontok kerültek górcső alá: az érdemszerzők és várományosok

²⁰² Vágó Pál (Jászapáti, 1853 – Budapest, 1928) festőművész.

²⁰³ Zombory Lajos (Szeged, 1867 – Szolnok, 1933) építési rajzoló, festőművész.

²⁰⁴ Szécsy et al. 1931. 214.

²⁰⁵ Szécsy et al. 1931. 213.

²⁰⁶ Társadalmi bizottság 1934. 2.

²⁰⁷ Miklay (Mettelka) Frigyes, vitéz (Tata, 1888 – na.) címzetes vezérőrnagy, 1932. november 1. és 1935. között a vármegyei Vitézi Szék székkapitánya, 1936-tól 1942-es nyugállományba helyezéséig a 14. tábori tüzérsztály parancsnoka.

²⁰⁸ Scheftsik György, dr. vitéz szolnoki (Szolnok, 1892 – Buenos Aires /Argentína/, 1969) vármegyei főlevéltárnok, országgyűlési képviselő, a vármegye Vitézi Székének a széktartója 1921. augusztus 8. és 1921. szeptember 25. között, majd 1934. január 25-től a vármegyei Vitézi Szék vitézi társadalmi bizottságának elnöke.

²⁰⁹ Társadalmi bizottság 1934. 2.

²¹⁰ Hellebronth 1941. 22.

²¹¹ Szécsy et al. 1931. 212.

aránya, a magyar királyi honvéd és a császári és királyi alakulatok viszonyulása egymáshoz, fegyvernemi összetétel, rendfokozatbeli megoszlás, fegyveres előképzettség, falerisztikai vonások és a vitézi mérték megléte. A törzskönyvek hiányosságainak pótlására további források is bevonásra kerültek, azonban így sem volt lehetséges mind a 658 vitéz adatára fényt deríteni. Ennek megfelelően az adatok nem a teljes képet vázolják fel elénk, hanem „csak” egy megközelítő értéket. Emellett kizseretném, hogy mivel ezidáig egy vármegyei Vitézi Szék vizsgálata során se kerültek alkalmazásra az általam meghatározott vizsgálati pontok, így nincs lehetőségem összehasonlítani a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Széket, más vármegye Vitézi Székekkel.

A kettő törzskönyvben szereplő vitézek közül összesen egy²¹² személy esetében nem volt lehetséges megállapítani, hogy érdemszerzőként vagy várományosként került-e a Vitézi Rend soraiba. Ebből adódóan 657 személy adata volt vizsgálható.²¹³ Az adatok összesítése alapján kijelenthetővé vált, hogy a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek esetében 499 érdemszerzőről és 158 várományosról lehetett értekezni.²¹⁴ A számok alapján megállapítható volt, hogy a 20-as és 30-as években a vármegyei vitézek soraiban az érdemszerzők domináltak. Ez azt is jelentette, hogy a vitézek több mint 75%-a rendelkezett harci tapasztalattal, mivel küzdött az első világháború harcterein. Ebből adódóan a vármegye esetében nagyfokú és szerteágazó harci tapasztalat halmozódhatott fel a vizsgált időszakban, amit hasznosítani tudtak, többek között a leventemozgalom keretei között.

A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei illetőségű hadbavonult vitézek esetében 422 személy adatával volt lehetséges a vizsgálatot elvégezni, így kiderült, hogy többségük a császári és királyi 68. gyalogezredben, illetve a magyar királyi 29. honvéd gyalogezredben szolgált az első világháború során.²¹⁵ Ennek oka, hogy a háború kitörésekor a császári és királyi 68. gyalogezred I. zászlóalja Szolnokon, míg a magyar királyi 29. honvéd gyalogezred III. zászlóalja Jászberényben állomásozott.²¹⁶ A számok tekintetében mind a gyalogság, mind a teljes vármegyei vitézi társadalom esetében a császári és királyi 68. gyalogezred soraiban harcolt a legtöbb vitéz (76 fő). A lovasság esetében a huszárszolgálatra alkalmas Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei lakosságot jórészt a császári és királyi 13. huszárezredbe sorozták, így a

²¹² A törzskönyvben csak a neve (Magyar Mihály) és az aktuális lakhelye (Kunhegyes) került bejegyzésre.

²¹³ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²¹⁴ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²¹⁵ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²¹⁶ Wodlutschka – Freissberger 1928. 15., De Sgardelli 1936. 28., Cseh 2010. 511.

lovasság esetében a legtöbb vitéz is (14 fő) itt szolgált,²¹⁷ melynek tisztikarának számos tagja erről a vidékről származott és parancsnoka is a kenderesi születésű vitéz nagybányai Horthy István²¹⁸ volt.²¹⁹ A Horthy család esetében Horthy István mellett dr. vitéz nagybányai Horthy Szabolcs²²⁰ is az alábbi huszárezredben szolgált, egészen a Novorodomszk közelében bekövetkezett 1914. novemberi hősi haláláig.²²¹ Azt azonban fontos megjegyezni, hogy a katonai hagyományok szerint a huszárezred Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéhez kötődött, azonban az ezred lovasosztályai Tolnán és Székesfehérváron állomásoztak, hadkiegészítő parancsnoksága pedig Kecskeméten működött.²²² A tüzérség és a műszaki csapatok esetében Jász-Nagykun-Szolnok vármegye nem rendelkezett a vármegyéhez szorosan kötődő ezreddel, így e két fegyvernem esetében a sorozás a császári és királyi hadtestek és ezredek, illetve a magyar királyi honvédkerületek és ezredek hadkiegészítési területeknek megfelelően alakultak.

A modern hadviselés számos fegyvernemet különböztet meg, melyek a történelem különböző időszakaiban alakultak ki. Ennek megfelelően a vizsgált korszak esetében, mivel az első világháború veteránjait és azok leszármazottait kutattam, így nem az összes, napjainkban megfigyelhető fegyvernem volt megfigyelhető. Ezek mellett fontos kiemelni, hogy mivel jelentős számú várományos volt kimutatható a vármegyei állomány soraiban, akik nem szolgáltak hadseregben, így csak az érdemszerzők és egyes, katonai pályára lépett várományosok esetében volt lehetséges fegyvernemi vizsgálatot végezni. A vármegyei vitézek közül 596 személy fegyvernemét volt lehetséges megállapítani, akik közül 147 egyén bizonyíthatóan nem volt fegyvernemhez köthető, így 449 alany képezte a vizsgálat tárgyát.

A „jászkun” vitézeknél az Osztrák–Magyar Monarchia haderejében megfigyelhető fegyvernemek közül összesen öt volt megfigyelhető, melyek a gyalogság, a lovasság, a tüzérség, a műszaki csapatok és a haditengerészet voltak.²²³ A megfigyelhető fegyvernemek esetében kijelenthető volt, hogy arányosak voltak az Osztrák–Magyar Monarchia fegyvernemi összetételének tekintetében. Emellett jól kirajzolódott, hogy mely fegyvernemeknél volt nagyobb esély „vitézkedni”. Amint már többször említésre került a Vitézi Rend soraiba saját vitézséggel kiérdemelt kitüntetésekkel lehetett (részben) bekerülni. E kitüntetések fontos közös

²¹⁷ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²¹⁸ Horthy István, vitéz nagybányai (Kenderes, 1858 – Budapest, 1937) lovassági tábornok, nagybirtokos, politikus, Horthy Miklós kormányzó bátyja.

²¹⁹ Dornyey 1941. 10., Cseh 2010. 511–512.

²²⁰ Horthy Szabolcs, dr. vitéz nagybányai (Kenderes, 1873 – Radomsko, 1914) Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja, a császári és királyi 13. huszárezred tartalékos főhadnagya, Horthy Miklós öccse.

²²¹ Dornyey 1941. 11.

²²² Cseh 2010. 511–512.

²²³ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

ismérve volt, hogy az adott egyén közvetlen harci cselekmény során tudta kiérdemelni, amikor is élete kockáztatásával bizonyította vitézségét. A háború során a közvetlen harci érintkezésben a gyalogság és a lovasság vette ki a legnagyobb szerepet (a vitézeknél megfigyelhető fegyvernemek közül), míg például a tüzérség és a műszaki csapatok tagjai csak krízisek esetében tudták egyéni bátorságukat bizonyítani (például: a vonalakba betörték az ellenséges csapatok és közvetlen kézítusa alakult ki). Bár katonai válságból számos eset akadt a háború során, azonban ezek száma eltörpült a gyalogság és a lovasság folyamatos közvetlen harci érintkezéséhez képest. Ennek megfelelően a tüzérség és a műszaki csapatok soraiból kevesebben kerültek ki olyan személyek, akik rendelkeztek volna a megfelelő kitüntetéssel. A Császári és Királyi Haditengerészet esetében pedig a világháborús haditervek, a flotta kis mérete és az Adriai-tengerre való korlátozódás eredményezte a csekély számú kitüntetést.

A rendfokozatok esetében hat személy kivételével az összes vármegyei vitéz egykori rendfokozatát megtudtam állapítani, ami azt jelenti, hogy 652 vitéz egykori rendfokozatát vagy annak hiányát sikerült kimutatni a kutatás jelenlegi állása alapján. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a 652 főből 147-en (kizárólag várományosok) nem rendelkeztek rendfokozattal, így kijelenthető, hogy a vármegye várományosai közül csak 11 ember teljesített katonai szolgálatot.²²⁴ Ez azt jelenti, hogy a várományosok többsége a korából vagy egyéb okokból nem került (még) besorozásra a sorköteleesség jegyében, az 1920-as és 30-as években. Ebből adódóan összesen 505 vitéz egykori rendfokozatát volt lehetőségem vizsgálat alá vonni. A kutatás során a Magyar Királyi Honvédség (továbbiakban: Honvédség) 1920-as és 30-as években használt rendfokozati besorolását alkalmaztam. Ennek megfelelően a szárazföldi csapatok esetében az alábbi állománykategóriákba kerültek besorolásra a megfigyelhető rendfokozatok: rendfokozat nélküli, tisztesek, altisztek, tisztjelölt, főtisztek, törzstisztek és tábornoki kar.²²⁵

Az első fontos megállapítás, amit a rendfokozatok esetében meg kellett tenni, az az volt, hogy nem minden rendfokozat volt kimutatható a Horthy-kori Honvédség keretei között. Ennek oka az volt, hogy a Császári és Királyi Hadseregen belül voltak olyan fegyvernem specifikus rendfokozat megnevezések, amelyek közül sokat nem vett át a Honvédség. Ennek megfelelően a szárazföldi csapatok esetében az alábbi rendfokozatok voltak megfigyelhetők. Rendfokozat nélküliek: honvéd, közvitéz, gyalogos, huszár, tüzer, hidász, árkász; Tisztesek: őrzetű, főtüzer, tizedes, szakaszvezető; Altisztek: őrmester, fővadász, tűzmester, törzsőrmester,

²²⁴ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²²⁵ Dormándi – Juhász 1936. 3274–3276.

tiszthelyettes, alhadnagy; Tisztjelöltek: zászlós; Főtisztek: hadnagy, főhadnagy, százados, ezredorvos; Törzstisztek: őrnagy, alezredes, ezredes és a Tábornokok: tábornok (a törzskönyv nem részletezi a pontos rendfokozatot).²²⁶ A vízi csapatok esetében az alábbi rendfokozatok voltak megállapíthatóak. Altisztek: főkormányos; Törzstisztek: főkapitány.²²⁷

A rendfokozat nélküliek csoportjába tartozók esetében egy viszonylag nagy lélekszám volt megállapítható, azonban így is csak a negyedik legnagyobb csoportot képezték a számok tekintetében. Emellett egy változatos fegyvernemi jelenlét volt megállapítható, ugyanis képviselve volt a gyalogság, a lovasság, a tüzérség és a műszaki csapatok is.²²⁸ Ebből adódóan bár nincs képviseltetve a Honvédség minden fegyverneme, azonban egy viszonylag széles repertoárról beszélhetünk. A tisztesek esetében elmondható volt, hogy a legnagyobb számú csoportot képezték a vitézek esetében, illetve itt volt megtalálható a legtöbb esetben előforduló rendfokozat, a szakaszvezető is (83 fő).²²⁹ A számbéli fölültreprezentáltság feltételezhetően azért alakulhatott ki a tisztesek esetében, mivel az e rendfokozattal rendelkezők vezették a legalacsonyabb katonai alegységet, a rajt, melynek katonái a közvetlen harci érintkezések során, az első vonalban küzdöttek.

Az altisztek esetében a második legnagyobb számú csoportról értekezhetünk. E csoportban volt kimutatható a legtöbb különböző fegyvernem specifikus rendfokozat megnevezés, melyek a tiszthelyettesi és az őrmesteri rendfokozatoknál fordultak elő. A tiszthelyettesi rendfokozat esetében a haditengerészetnél rendszeresített főkormányos, míg az őrmesteri rendfokozatnál a vadászászlóaljagnál rendszeresített fővadász és a tüzérségnél rendszeresített tüzemester megnevezések voltak megállapíthatók.²³⁰ Ez a nagyfokú változatosság csak az első világháborús vitézeknél volt kimutatható, mivel a Honvédség nem minden speciális megnevezést vett át a Császári és Királyi Hadseregtől.

A tisztjelöltek esetében összesen egy rendfokozat, a zászlós volt megfigyelhető. Emellett a tábornoki karral holtversenyben a legkevesebb vitézt magába foglaló csoport volt. A tisztjelöltek csekély száma feltételezhetően azért alakult ki, mert ez a csoport képezi az átmenetet a tisztek és a nem tisztek között, így az itt megfigyelhető személyek már nagyobb

²²⁶ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²²⁷ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²²⁸ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²²⁹ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²³⁰ Ördög 2006. 43–47.

műveltségükből kerültek ki, akik azonban még nem érték el a tiszti beosztáshoz szükséges műveltségi szintet.

A tisztikar legalsóbb csoportja a főtishti réteg volt, mely számok esetében a vitézek közül a harmadik legtöbb vitézt tömörítő csoportosulás volt.²³¹ E csoport képezte előképzettség szempontjából a legvegyesebb csoportot. Ennek oka, hogy a 102 személy között csak 19 hivatásos katona volt kimutatható, míg a többi személy civil értelmiségi pályáról (tanító, mérnök, vegyész, jogász, ügyvéd, jegyző, orvos, vármegyei főlevéltárnok stb.) érkező volt.²³² Ez egyben azt is jelentette, hogy a főtisztok soraiban a civil értelmiség alkotta a többséget.

A törzstisztek a 34 fős létszámukkal egy viszonylag szűk réteget alkottak, de még így sem a legcsekélyebbet. Ezen kívül ez az a csoport, ahol már nem volt kimutatható civil személy és csak katonai előképzettségű emberek voltak megtalálhatóak. Ez azt is jelenti, hogy összesen 34 vitéz rendelkezett azzal a tudással, előképzettséggel és tapasztalattal, amely lehetővé tette számukra, hogy bekerüljenek a törzstisztek közé. A zászlósok mellett a másik legszűkebb keresztmetszetű réteget a tábornoki kar képezte. A vitézek között összesen négy tábornok volt kimutatható, akik a következő személyek voltak: vitéz Kircsfalusy Vilmos,²³³ vitéz bilkei Lipcsey Márton (törzskapitány), vitéz Missuray Félix²³⁴ és vitéz Párkányi Lipót Sándor.²³⁵

Minden fegyveres konfliktusban nagy jelentőséggel bír a hadsereg állományának katonai előélete és a fegyveres előképzettség, melyek befolyásolták a hadműveletek kimenetelét és az egyének életben maradási esélyét. Ebből adódóan egy fontos kérdés, hogy a vitézek soraiban milyen fegyveres előismeret volt prezentálható. A vizsgálat során 657 személy adatát lehetett vizsgálat alá vonni, így megállapításra kerülhetett, hogy hivatásos katonai pályát összesen 90 vitéz választott magának, így egy szűk katonai tapasztalattal rendelkező rétegről lehetett csak szó. Fegyverhasználati ismerettel a rendőrség és csendőrség állományába tartozott személyek rendelkeztek, azonban ők is csupán 44 főt jelentenek összesen, ami egy még csekélyebb szám. A többséget a civil lakosság alkotta, így egy civil felülreprezentáltságról beszélhetünk. Fegyveres előismerettel a civilek csak a sorkatonai szolgálatból rendelkezhettek, azonban nem volt megállapítható, hogy az 523 ember közül ki töltötte le vagy töltötte éppen a háború kitörésekor.

²³¹ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²³² HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²³³ Kircsfalusy (Kirtsch) Vilmos, vitéz (Dunaszerdahely, 1882 – na.) honvéd vezérőrnagy.

²³⁴ Missuray Félix, vitéz (Ujvidék, 1882 – Budapest, 1966) honvéd tábornok.

²³⁵ Párkányi Lipót Sándor, vitéz (Kassa, 1872 – na.) honvéd vezérőrnagy.

A falerisztika a történettudomány egy segédtudománya, mely az 1930-as években történt függetlenedésével (a numizmatikától és a heraldikától), egyike a fiatalnak mondható segédtudományoknak. A falerisztika vizsgálati körébe tartoznak az állami és nem állami alapítású és adományozású kitüntetések, az ügyességi kitüntetések (továbbiakban: ügyességi jelvények), a sapkajelvények és minden egyéb katonai és polgári eredetű jelvény. A vitézek esetében az alábbi vizsgálati szempont esetében csak az állami és nem állami kitüntetések és egyéb elismerések kerülnek elemzésre, melyeket az Osztrák–Magyar Monarchia és a Horthy-kori Magyar Királyság, illetve külföldi államok és szervezetek adományoztak. Ennek oka az, hogy a sapkajelvények nem egy hivatalos elismerési forma részeként jöttek része, hanem a fronton szolgálók, illetve a hátszágban élők vásárolhatták, így ezek tulajdonlása semmilyen formában nem került felvezetésre.²³⁶ A sapkajelvényekkel szemben az ügyességi jelvények adományozása hivatalos elismerési forma volt az Osztrák–Magyar Monarchia és a Magyar Királyság haderejében is, mely a legénységi teljesítmény elismerésére és ösztönzésére szolgált,²³⁷ azonban ezeket a Vitézi Rend nem tartotta számon. Ezeknek megfelelően, csak a Vitézi Rend által is jegyzett, illetve számon kért elismerési formát, az állami és nem állami kitüntetések, illetve egyéb elismeréseket vettem vizsgálat alá.

A Vitézi Rend hiába egy katonai alapokon nyugvó szervezet, melynek tagságát egykori és aktív szolgálatot teljesítő katonai személyek képezik, egy ritkán kutatott terület a falerisztika, pedig igen jelentős vizsgálati pontnak tartható. Annál is inkább igaz ez az állítás, hogy a Vitézi Rend esetében létezett egy kitüntetésekben alapuló mérce is. A vizsgálat során az első megállapításra került pont, hogy az vitézek esetében megfigyelhetők voltak az Osztrák–Magyar Monarchia által békében és az első világháború során, a Magyar Királyság által békében, külföldi államként a Német Császárság és az Oszmán Birodalom által az első világháborúban, illetve a Horthy-kor folyamán békében Ausztria és Bulgária által adományozott kitüntetések egyaránt. Ezek alapján értekezhetünk belföldi és külföldi adományozású, illetve háborús és béke kitüntetésekről is.

A hazai kitüntetések esetén adományozási számok és változatosság alapján is az Osztrák–Magyar Monarchia felülreprezentáltsága volt megállapítható. Ez első sorban az első világháborúra volt visszavezethető, mivel a konfliktusban nagyszámú kitüntetés adományozás, illetve új rendjelek alapítása történt, mivel szükséges volt kielégíteni a megnövekedett igényeket. Ebből adódóan a legnagyobb példányszámban adományozott kitüntetések is az első világháborúhoz köthetőek. A legnagyobb számban adományozásra került kitüntetések az

²³⁶ Sallay 2010. 21–22., Hermann 2016. 16.

²³⁷ Sallay 2009. 9–10.

alábbiak voltak: Károly Csapatkereszt (466 fő), Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya (439 fő), Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya (262 fő), Sebesültek érme (245 fő) és a Bronz Vitézségi Érem (216 fő).²³⁸ Jól megfigyelhető a Vitézségi Érem „család” felülreprezentáltsága, mely abból adódott, hogy a hadsereg legénységi állományú tagjait e kitüntetés „család” tagjaival tüntették ki „vitéz és önfeláldozó” cselekedeteikért. A három itt említett fokozat közül falerisztikai szempontból az I. Ferenc József²³⁹ által 1915. február 14-én alapított Bronz Vitézségi Érem kiemelendő, mivel a háború által okozott tömeges igény miatt hívta életre az uralkodó, és az adományozás jogát a hadsereg-, illetve hadtestparancsnokokra ruházta.²⁴⁰ Emellett az öt leggyakoribb kitüntetés között volt megfigyelhető az első világháború két legemblematiszababb darabja a Károly Csapatkereszt és a Sebesültek Érme is. A Károly Csapatkeresztet IV. Károly²⁴¹ király 1916. december 13-án alapította és legalább 12 heti frontszolgálat által lehetett kiérdemelni,²⁴² míg a Sebesültek Érmét az uralkodó 1918. június 22-én alapította és a háborúban sebesülést szerzett személyeknek adományozták.²⁴³

Fontos megjegyezni, hogy a vitézi mércét jelentő kitüntetések is az Osztrák–Magyar Monarchia által adományozott érdemrendek közül kerültek ki, és a vizsgálat során kimutatásra került, hogy az Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya tiszték számára kivételével a többi megtalálható volt a vitézek esetében. A kimutatható kitüntetések az alábbi adományozási számmal voltak megfigyelhetők: Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje – 1 fő, Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya – 22 fő, Arany Vitézségi Érem tiszték számára – 4 fő, Arany Vitézségi Érem – 18 fő, Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya – 439 fő.²⁴⁴ Ezek a szám adatok (is) már előrevetítik azt a feltételezést (mely a későbbiekben kifejtésre kerül), hogy nem minden érdemszerző szerezte meg a szükséges kitüntetést, ezáltal kivételezés útján került a Vitézi Rend soraiba.

A Horthy-kori Magyarország kitüntetései esetében csak kisszámú adományozás, illetve kismértékű változatosság volt megállapítható. Ennek oka, hogy a vizsgált időszakban Magyarország még nem hadviselő fél, így elsősorban a kiemelkedő katonai és polgári szolgálatért adományozott kitüntetések voltak megfoghatóak, illetve az első világháborúhoz

²³⁸ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²³⁹ I. Ferenc József (Bécs /Ausztria/, 1830 – Bécs /Ausztria/, 1916) osztrák császár, magyar és cseh király, az Osztrák–Magyar Monarchia első uralkodója (1867–1916).

²⁴⁰ Makai – Héri 1990. 28., Sallay 2015. 785–786.

²⁴¹ IV. (Boldog) Károly, császárként I. Károly (Persenbeug /Ausztria/, 1887 – Funchal /Madeira szigete/, 1922) osztrák császár, magyar és cseh király, az Osztrák–Magyar Monarchia utolsó uralkodója (1916–1918).

²⁴² Virágh 2016. 13–14., Sallay 2016. 801.

²⁴³ Bodrogi – Molnár – Zeidler 2005. 121., Sallay 2020. 85–86.

²⁴⁴ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

kapcsolható Háborús emlékérem. A Vitézi Rend szempontjából és az adományozási felülreprezentáltság szempontjából is a Háborús emlékérem volt a legkiemelkedőbb. Az érdemérmét Horthy Miklós alapította 1929. május 26-án és két típusa létezett, a Magyar Háborús Emlékérem a piros-fehér-zöld színű hadiérem szalagján a kardokkal és a sisakkal díszítve és a Magyar Háborús Emlékérem a piros-fehér-zöld szegélyű szalagon kardok és sisak nélkül.²⁴⁵ Az érem kiadásával kapcsolatos teendőket az Országos Vitézi Szék volt megbízva, mely létrehozta a Háborús Emlékérem irodát.²⁴⁶ A kitüntetéssel kapcsolatos ügyintézésrel való megbízás többek között azért is érintette pozitívan a Vitézi Rendet, mert a kitüntetést megvásárlás útján szerezhették be az egykori első világháborús veteránok, mely összegek a Vitézi Rend kasszáját gyarapította.

Az egyéb állami és nem állami hazai elismerések, emlékérmek és oklevelek esetében 5 különböző elismerés figyelhető meg.²⁴⁷ Az itt megfigyelhető elismerési formák közül a Vitézi Rend története megközelítéséből az Országos Vitézi Szék dicsérete a legfontosabb. A Vitézi Renden belüli jutalmazásának két féle módja létezett a Horthy-kor folyamán, melyet az aktív és kiemelkedő szervezeti munka jutalmául lehetett kiérdemelni. Az egyik, hogy Horthy állami kitüntetést adományozott a személynek, mely általánosságban a Kormányzói dicsérő elismerés Magyar Koronás Bronzérme volt. A másik, mely gyakrabban került alkalmazásra, hogy az Országos Vitézi Szék írásos dicséretben részesítette az adott vitézt. Mind a két elismerési módról értesültek a Vitézi Rend tagjai, ugyanis a Vitézi Közlöny²⁴⁸ lapjain minden ilyen jellegű elismerést közzé tettek. Ezek alapján, illetve az adományozottak számát tekintve kijelenthető volt, hogy a Vitézi Rend életében 9 személy munkássága és aktivitása tekinthető a legkiemelkedőbbnek Jász-Nagykun-Szolnok vármegye esetében, mely a 658 fős állomány szempontjából tekintve erősen kisebbségnek volt mondható.

A külföldi államok által adományozott kitüntetések között első világháborús kitüntetések és Horthy-koriak voltak kimutathatók, melyek a háború esetében a Német Császárságból és az Oszmán Birodalomból érkeztek, míg a Horthy-koriak Ausztriából és Bulgáriából adományozottak. Jól megállapítható volt, hogy a legnagyobb változatosság és a legmagasabb adományozási számok a Német Császárság esetében voltak megfigyelhetők. E felülreprezentáltság arra vezethető vissza, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia és a Német

²⁴⁵ Szécsy et al. 1931. 115., Bodrogi – Molnár – Zeidler 2005. 149–150.

²⁴⁶ Szécsy et al. 1931. 115.

²⁴⁷ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²⁴⁸ A Vitézi Rendnek három hivatalos újságja volt, melyek egyike a Vitézi Közlöny volt. A másik kettő lapja a Vitézek Lapja és a Vitézek és Gazdák Lapja volt.

Császárság az első világháború kitörésétől háborút viselők voltak egymás szövetségeseiként és számos közös hadműveletet hajtottak végre. A közös hadműveletekre vezethető vissza a Porosz Harcos Érdemérem és a porosz Vaskereszt II. osztályának nagymennyiségű adományozása is,²⁴⁹ melyek közül a Vaskereszt csak a harcban kiemelkedő teljesítményért volt adományozható. Természetesen a háborús érdemekért odaítél kitüntetések mellett jelen vannak a diplomáciai okokból adományozott kitüntetések is, mint például a Bajor Királyi Jubileumi Kereszt. Ezzel szemben az Oszmán Birodalomból csak egy kitüntetés, az Oszmán Vas Félhold²⁵⁰ érkezett.²⁵¹ Ez az egyszeri kitüntetés adományozás is jól érzékeltette, hogy az Oszmán Birodalom csak később lépett a háborúba, és az Osztrák–Magyar Monarchiával csak kisszámú katonai érintkezés volt a jellemző. A Horthy-kor alatt adományozott külföldi kitüntetések mindegyike háborús emlékérem volt, melyeket az egykori világháborús veteránok igényelhettek az adott országoktól.

Amint az már több esetben is tisztázásra került, a Vitézi Rend felállított egy kitüntetési mércét, mely alapján megállapította, hogy a jelentkező érdemes-e a felvételre. Azonban ez a mérce a gyakorlatban nem minden jelölnél érvényesült egyformán. A Vitézi Rend kutatása során számos kutató²⁵² megállapította már, hogy voltak olyan személyek, akik úgy kerültek felvételre a Vitézi Rend soraiba, hogy nem rendelkeztek a szükséges kitüntetésekkel. Az egyik ilyen személy volt többek között vitéz jákfai Gömbös Gyula²⁵³ is, akinek az első világháború során elért legmagasabb ranggal bíró kitüntetése a Katonai Érdemkereszt III. osztálya volt,²⁵⁴ melyet mint vezérkari százados érdemelt ki. Gömbös esete nem tekinthető elszigeteltnek, ugyanis az 1939-es Vitézek Albumában jelentős számú személyt találhatunk, akik nem rendelkeztek a megfelelő kitüntetésekkel, mégis vitézek lettek. Ez alól Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézi társadalma se képez kivételt. A vármegye esetében a 499 érdemszerző közül 29 személy esetében állapítható meg bizonyossággal, hogy nem érték el a mércét.²⁵⁵ Természetesen kiemelendő, hogy ez nem von le a 29 egykori frontharcos első világháború során

²⁴⁹ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²⁵⁰ Gallipoli Csillag néven is hivatkozik rá a szakirodalom.

²⁵¹ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

²⁵² Például: Négyesy László, Tóth Marcell.

²⁵³ Gömbös Gyula, vitéz jákfai (Murga, 1886 – München /Németország/, 1936) szolgálaton kívüli gyalogsági tábornok, titkos tanácsos, honvédelmi miniszter, a Magyar Királyság miniszterelnöke.

²⁵⁴ Az első világháború során kiérdemelt kitüntetései: Katonai Érdemkereszt III. osztály kardokkal, Ezüst Katonai Érdemérem a katonai érdemkereszt szalagján (három ízben), Bronz Katonai Érdemérem a katonai érdemkereszt szalagján, Sebesültek Érme, Katonai Jubileumi Kereszt, II. osztályú (német) Vaskereszt.

²⁵⁵ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.

tanúsított bátorságából, azonban fontos kiemelni, hogy a Vitézi Rend soraiba csak kivételezéssel tudtak bekerülni.

Összegzés

A kutatásom fő célja a Jász-Nagykun-Szolnok vármegye területén egykor élt vitézek elemzése volt, a katonai összetételük alapján. Az alábbi elemzés fő gerincét a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék fennmaradt iratanyaga képezte, azon belül is a két vitézi törzskönyv, melyeket a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára őriz jelenleg. A vitézek esetében egy esetben se volt lehetőség arra, hogy mind a 658 vitéz adatával egyszerre tudjak dolgozni az adatok hiányossága miatt, így a kapott értékek nem a pontos, hanem egy megközelítő képet adnak.

A várományosok és érdemszerzők eloszlása esetében megállapítást nyert, hogy az érdemszerzők alkotják a legnagyobb csoportot. Ez azt jelenti, hogy az egykori első világháborús frontharcosok felülreprezentálva vannak a vitézek között, így olyan katonai tudás és tapasztalat összpontosul a vármegyei vitézek soraiban, melyet Horthy feltételezhetően sikeresen tudott volna használni egy a hatalmát fenyegető támadás esetén. Kiemelendő ugyanis, hogy esetleges reaktiválásának gondolata nem csak a Honvédség alakulatai, hanem a rendi tagság esetében is elképzelhető, így a védekezés vármegyei szintű megszervezésének és irányításának is fontos sarokelemei lehettek volna, illetve a vármegye területén rendvédelmi feladatok elvégzésére is alkalmasak lettek volna. E megállapítás helyességét erősíti az is, hogy nagykállói Kállay Miklós²⁵⁶ miniszterelnöksége alatt felvetődött egy segédrendőrség és egy segédcsendőrség felállítása, melyek esetében a segédcsendőrség állományának egy részét a vitézek alkották volna.²⁵⁷

Az egykori katonai alakulatok esetében a vármegye tekintetében a császári és királyi 68. gyalogezred és a magyar királyi 29. honvéd gyalogezred, illetve a császári és királyi 13. huszárezred felülreprezentáltságáról értekezhetünk. Ennek oka, hogy a császári és királyi 68. gyalogezred I. zászlóalja Szolnokon, míg a magyar királyi 29. honvéd gyalogezred III. zászlóalja Jászberényben állomásozott, illetve a katonai hagyományok alapján a császári és királyi 13. huszárezred Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéhez köthető.²⁵⁸ Ezzel szemben a tüzérség és a műszaki csapatok esetében nem volt lehetséges olyan egységről értekezni, amely

²⁵⁶ Kállay Miklós, nagykállói (Nyíregyháza, 1887 – New York /U.S.A./, 1967) 1932 és 1935 között Magyarország földművelésügyi miniszter, majd 1942 és 1944 között Magyarország miniszterelnöke.

²⁵⁷ Négyesy 2000. 263.

²⁵⁸ Wodlutschka – Freissberger 1928. 15., De Sgardelli 1936. 28., Dernyey 1941. 10–11., Cseh 2010. 511–512.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéhez lehetett volna kötni. Ebből adódóan az alábbi két fegyvernem soraiba a császári és királyi hadtestek és ezredek, illetve a magyar királyi honvédkerületek és ezredek hadkiegészítési területeknek megfelelően történtek a sorozások.

A modern hadviselés számos fegyvernemet különböztet meg, melyek a történelem különböző időszakában alakultak ki, így egyes fegyvernemek nem voltak kimutathatók (például: légierő, páncélosok) az első világháborús vitézek esetében. A vármegye esetében összesen 499 vitéz kapcsán volt lehetőség elvégezni a kutatást. Ennek során derült ki, hogy összesen öt fegyvernem, a gyalogság, a lovasság, a tüzérség, a műszaki csapatok és a haditengerészet volt kimutatható. Jól kivehető volt a gyalogság többsége, mely az Osztrák–Magyar Monarchia haderejében megfigyelhető nagyszámú gyalogezredre és a háború során nagyarányban használt gyalogsági rohamokra vezethetők vissza. A tüzérség és a műszaki csapatok esetében megfigyelt csekély jelenlét abból adódhat, hogy a gyalogsággal és lovassággal szemben csak krízisek esetében tudták egyéni bátorságukat bizonyítani és így kitüntetni magukat (például: ellenséges betörés során).

A rendfokozatok esetében 652 vitéz rendfokozatát volt lehetséges megállapítani, mely során bizonyítást nyert, hogy 147 személy (kizárólag várományosok) nem rendelkezett rendfokozattal, így 505 fő górcső alá vételével zajlott le az elemzés. A kutatás során a Honvédség 1920-as és 30-as években használt rendfokozati besorolása került alkalmazásra. Az első fontos megállapítás, ami megállapításra került, hogy a Császári és Királyi Hadseregen belül használt fegyvernem specifikus megnevezéseket nem minden esetben vett át a Honvédség. Az elemzés két legfontosabb eredménye az volt, hogy a legénységi vitézek képezték a legnagyobb részét a vitézek vármegyei állományának, így kijelenthető volt, hogy a társadalom alsóbb rétegei képviseltették magukat. Míg a tisztek esetében megfogható volt a civil értelmiség nagyfokú jelenléte, amely a főtisztek esetében több mint 80%-os volt, így a tisztikar nagytöbbségét a civil értelmiség képviselői adták.

A rendfokozat esetében kikell még térni a Vitézi Rend katonai irányú jelentőségére. A trianoni béke bilincseinek egyike az volt, hogy a Honvédség maximális létszáma 35 ezer fő lehetett és tiltotta a tartalékos rendszert,²⁵⁹ így a Honvédség csak akkora állománnyal rendelkezett, ami a rendfenntartására ugyan elég volt, azonban egy esetleges Magyarország elleni támadás elhárítására nem volt alkalmas. A Vitézi Rend egyik fontos előnye az volt, hogy szervezett keretek között megtartotta és irányította az első világháború legjobbjaik egy

²⁵⁹ Zeidler 2009. 45.

részét,²⁶⁰ azonban a Vitézi Rend tagjai (a hivatásos állományban maradt vitézek kivételével) nem számítottak bele a Honvédség állományába. Ebből adódóan a Vitézi Rend tekinthető a harci tapasztalattal rendelkező, hadra fogható és veszély esetén besorozható katonák gyűjtőszervezetének, amely a fegyverkezés és a Honvédség hivatalos fejlesztése előtti időkben nagy jelentőséggel bírhatott.²⁶¹

Illetve a trianoni békeszerződés korlátozta a katonai oktatásban résztvevők létszámát is, ebből adódóan a Honvédségnek csak korlátozott lehetőségei voltak kiképzésre és tanításra.²⁶² Erre nyújtott megoldást a leventemozgalom, melynek során rejtett módon folytatható az ifjúság kiképzése, melyhez szükség volt a harci tudással és katonai előélettel rendelkező személyekre. A kiképzést vezető személyek kérdésére nyújtott részben megoldást a Vitézi Rend, mivel a Horthyhoz való hűségük és a fegyveres tapasztalataik révén a vitézek fontos tényezői voltak a leventemozgalom életének, hiszen gyakorlati tudást is átadhattak a fiatalabb generációknak. Természetesen feltételezhető, hogy a vitézek leventeoktatói alkalmazása nem csak a személyek alkalmasságának volt köszönhető, hanem annak is, hogy nem voltak a Honvédég hivatalos állományának a tagjai (a hivatalos katonai pályát folytató vitézek kivételével) így kevésbé voltak feltűnők, mint a hivatásos katonák, illetve erősíthették a Vitézi Rend tekintélyét és elismertségét a fiatalabb generációk soraiban.

A fegyveres előképzettség esetében 657 személy adatát lehetett vizsgálat alá vonni, így megállapításra kerülhetett, hogy hivatásos katonai pályát mindösszesen 90 vitéz választott, így egy szűk katonai tapasztalattal rendelkező rétegről volt csak szó. További fegyverhasználati tapasztalattal 44 fő rendelkezett, mivel a háború előtt a rendőrség vagy a csendőrség állományában szolgáltak. Ezzel szemben civilek esetében egy széles rétről értekezhettünk, mivel a vitézek közül 523 ember esetében volt megállapítható a civil pálya. A civilek fegyveres előismerettel csak a sorkatonai szolgálatból rendelkezettek, azonban nem volt megállapítható, hogy az 523 ember közül ki töltötte le vagy töltötte éppen a háború kitörésekor.

A falerisztika esetében megállapításra került, hogy az vitézek esetében megfigyelhetők az Osztrák–Magyar Monarchia által békében és az első világháború során, a Magyar Királyság által békében, külföldi államként a Német Császárság és az Oszmán Birodalom által az első világháborúban, illetve a Horthy-kor folyamán békében Ausztria és Bulgária által adományozott kitüntetések egyaránt. A hazai kitüntetések terén adományozási számok és

²⁶⁰ Azért kiemелendő, hogy a veterán katonák legjobbainak csak egy részét fogja össze, mivel voltak olyan személyek, akik megütötték a felvételhez szükséges mércét, azonban nem kérték a Vitézi Rendbe való felvételüket.

²⁶¹ Természetesen a hivatalos hadseregfejlesztés után is számolhatott a hatalom a Vitézi Rend tagjaival, csak a Honvédség folyamatos fejlesztésével, kisebb súllyal rendelkezhetett.

²⁶² Zeidler 2009. 45.

változatosság alapján is az Osztrák–Magyar Monarchia felülreprezentáltsága volt megállapítható. Ez első sorban az első világháborúra vezethető vissza, mivel a konfliktusban nagyszámú kitüntetés adományozás, illetve új rendjelek alapítása történt, mivel szükséges volt kielégíteni a megnövekedett igényeket. Ebből adódóan a legnagyobb példányszámban adományozott kitüntetések is az első világháborúhoz köthetők.

A vitézi mércét képző kitüntetések közül csak az Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya tisztek számára nem volt kimutatható. A megállapítást nyert kitüntetések az alábbi adományozási számmal voltak megfigyelhetők: Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje – 1 fő, Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya – 22 fő, Arany Vitézségi Érem tisztek számára – 4 fő, Arany Vitézségi Érem – 18 fő, Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya – 439 fő. Ezek a szám adatok (is) elővetítették azon elképzelést, hogy egyes vitézek nem kitüntetések, hanem kivételezés alapján kerültek a Vitézi Rend soraiba.

A Horthy-kori Magyarország kitüntetései esetében csak kisszámú adományozás, illetve kismértékű változatosság volt megállapítható. Ennek oka, hogy a vizsgált időszakban Magyarország még nem hadviselő fél, így nem volt akkora kitüntetési igény. A Vitézi Rend szempontjából legjelentősebb kitüntetés azonban ekkora volt kimutatható, mely a Háborús emlékérem volt. Az érmet Horthy Miklós alapította, és kiadással való teendőkkkel az Országos Vitézi Széket bízta meg, amely ezen ügyek intézésére hozta létre a Háborús Emlékérem irodát. Az alábbi kitüntetés azért bírt nagy jelentőséggel, mert az egykori frontharcosok vásárlás útján tudták megszerezni, amely összegek a Vitézi Rendhez folytak be. Az egyéb állami és nem állami hazai elismerések, emlékérmek és oklevelek esetében az Országos Vitézi Szék dicsérete a legfontosabb a vitézek szempontjából. A Vitézi Rendért végzett munkának az elismerésének a leggyakoribb módja volt ugyanis, melyet a vármegye vitézei közül csupán 9 személy érdemelt ki. Ez a csekély szám eltörpül a 658 fős állományhoz képest, így kijelenthető, hogy a vármegyei vitézek aktivitása a rendi életben igen szerény volt.

A külföldi államok által adományozott kitüntetések között első világháborús kitüntetések és Horthy-koriak voltak kimutathatók, melyek a háború esetében a Német Császárságból és az Oszmán Birodalomból érkeztek, míg a Horthy-koriak Ausztriából és Bulgáriából adományozták. Jól megállapítható volt a Német Császárság felülreprezentáltsága, mely az Osztrák–Magyar Monarchia és a Német Császárság közös hadműveleteire volt visszavezethető. A kitüntetések közül kiemelkedett a Porosz Harcos Érdemérem és a porosz Vaskereszt II. osztálya, melyek mindegyike személyes harci bátorságért volt adományozható. Így kijelenthető volt, hogy elődlegesen nem a diplomáciai okokból adományozott kitüntetések voltak kimutathatók. A Horthy-kor esetében csak háborús

emlékérmekek kerültek adományozásra külföldi államoktól, mely az egykori szövetségi viszonyra volt visszavezethető.

Amint az dolgozatomban során több esetben is lejegyzésre került, a Vitézi Rend soraiba részben bizonyos kitüntetések meglétével tudtak bekerülni a jelentkezők. Azonban ez a mérce a gyakorlatban nem minden jelöltnél érvényesült egyformán. A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék állományának esetében a 499 érdemszerző közül 29 személy esetében volt megállapítható, hogy nem érték el a kiszabott mércét. Természetesen kiemelendő, hogy ez nem von le a 29 egykori frontharcos, első világháború során tanúsított önfeláldozásából, azonban fontos kiemelni, hogy a Vitézi Rend soraiba csak kivételezéssel tudtak bekerülni.

Bibliográfia

Levéltári források

HU-MNL-JNSzVL-IV. 407. 500/1921.

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye alispánjának iratai, IV. 407. 500/1921. Horthy Miklós kormányzó felhívása, 1920. augusztus 20.

HU-MNL-JNSzVL-IV.407. 22150/1921.

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye alispánjának iratai, IV. 407. 22150/1921. A vármegyei vitézi szék megalakulása.

HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 4. a. társadalmi

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 4. a. társadalmi biz. ir. 1944. 1-9/társ.biz. Előjegyzés a V. R. Örkényi Gazdaképző Intézet tanfolyamán végzett tanulókról.

HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. állományilvántartás

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. Nyilvántartóparancsok 1940-1944.

HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39. Vitézi törzskönyv 1921–34.

HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–39. Vitézi törzskönyv 1921–39.

Sajtóforrások

Társadalmi bizottság 1934 = Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézi társadalmi bizottsága. Nemzeti Jövőnk, 1934. január 28.

Vitéz avatás 1921 = Vitéz avatás Szolnokmegyében. Magyar Jövő, 1921. augusztus 4.

Vitéz avatási ünnepély 1934 = Vitéz avatási ünnepély Budapesten június 3-án. Nemzeti Jövőnk, 1934. május 17.

Nyomtatott források

1934-ben felavatott vitézek 1934 = Az 1934-ben felavatott vitézek névsora. [h.n.]: Országos Vitézi Szék, 1934.

Daróczy 1921 = Daróczy Zoltán: A vitézi intézmény. Magyar Katonai Közlöny, 9. évf. (1921) 9. sz. 591–604.

Dernyey 1941 = Dernyey (Szlavnich) György: A cs. és kir. Jász-kun 13. huszárezred története 1859–1918. [k.h.]: A volt császári és királyi jász-kun 13. huszárezred történeti bizottsága, 1941.

De Sgardelli 1936 = De Sgardelli Caesar (összeáll.): A magyar királyi budapesti 29. honvédgyalogezred és a magyar királyi 29. népfölkelő gyalogezred hadtörténeti emlékkönyve. Budapest: Merkantil-nyomda, 1936.

Dormándi – Juhász 1936 = Dormándi László – Juhász Vilmos (szerk.): Új Lexikon. 6. kötet. Budapest: Dante–Pantheon, 1936.

Hellebronth 1941 = Hellebronth Kálmán (szerk.): Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941. Budapest: [k.n.], 1941. Reprint: Onga: Nemzeti Örökség Kiadó, 2013.

Kis káté 1921 = A Vitézi Intézmény kis kátéja. I. kiadás. Budapest: Vitézi Szék, 1921.

Kis káté 1934 = A Vitézi Rend kis kátéja. V. kiadás. Budapest: Országos Vitézi Szék, 1934. Reprint: Onga: Nemzeti Örökség Kiadó, 2017.

Mo. t. cím- és névtára 1927 = Magyarország tiszti cím- és névtára. XXXV. évfolyam. Budapest: Magyar királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1927.

Mo. t. cím- és névtára 1935 = Magyarország tiszti cím- és névtára. XLIII. évfolyam. Budapest: Magyar királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1935.

Pekár 1927 = Pekár Gyula (szerk.): Vitézek évkönyve. I. évfolyam. Budapest: „Vitézek évkönyve”, 1927. Reprint: Onga: Nemzeti Örökség Kiadó.

Pekár 1928 = Pekár Gyula (szerk.): Vitézek évkönyve. II. évfolyam. Budapest: „Vitézek évkönyve”, 1928. Reprint: Onga: Nemzeti Örökség Kiadó, 2016.

Sényi 1929 = Sényi Pál (szerk.): Vitézek évkönyve. III. évfolyam. Budapest: „Vitézek évkönyve”, 1929. Reprint: Onga: Nemzeti Örökség Kiadó, 2017.

Scheftsik 1935 = Scheftsik György (szerk.): Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene. Pécs: Dunántul R.T. és Taizs József nyomdája, 1935.

Shvoy 1983 = Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945. Sajtó alá rendezte, a bevezető szöveget írta, magyarázó jegyzetekkel ellátta Perneki Mihály. [Budapest]: Kossuth Könyvkiadó, 1983.

Szécsy et al. 1931 = Szécsy Imre – Oszlányi Kornél – Oszlányi József – Farkass Jenő (szerk.): A tízéves Vitézi Rend 1921–1931. Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 1931. Reprint: Pytheas Kiadó és Nyomda.

Vitézek Albuma 1939 = Vitézek Albuma. Budapest: Merkantil-nyomda, 1939.

Vitézi Rend szaknévsora 1933 = Az Országos Vitézi Rend Főszéktartósága (összeáll.): A Vitézi Rend szaknévsora. Budapest: „Vitézek évkönyve” szerkesztősége, 1933.

Wodlutschka – Freissberger 1928 = Wodlutschka Károly – Freissberger Gyula: A 29. honvéd gyalogezred története. I. kötet. Budapest: magán kiadás, 1928.

Szakirodalom

Angelovics 2014 = Angelovics Helga: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. Első Század, 13. évf. (2014) tavasz. 9–27.

Berekméri – Nemes 2020 = Berekméri Árpád-Róbert – Nemes Gyula: „Becsülettel viselje!”. Maros-Torda vármegye vitézeinek albuma (1940–1944). Marosvásárhely: Dokumentum Egyesület, 2020.

Bodrogi – Molnár – Zeidler 2005 = Bodrogi Péter – Molnár József – Zeidler Sándor: Nagy magyar kitüntetéseikönyv. A magyar állam rendjelei és kitüntetései a Szent György-Rendtől a Nagy Imre-Érdemrendig. Budapest: Rubicon-Ház Bt., 2005.

Bojtos 2017 = Bojtos Gábor: Vitéz Nagy László élete és tevékenysége. In: Örsi Julianna (szerk.): Helytállás a hazáért, a családjáért – Jászkunsági emlékek az első világháborúból. Szolnok-Túrkeve: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület – Túrkevei Tudományos Egyesület, 103–126.

Cseh 2010 = Cseh Géza: I. világháborús haditetteiről Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Vitézi Székének iratanyagában. In: Fülöp Tamás (szerk.): Zounek – A Jász-Nagykun-Szolnok

Megyei Levéltár Évkönyve 25. Szolnok: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, 2010. 507–555.

Fekete 2011 = Fekete Ferenc: A Vitéz Rend Története. Szeged: HK Hermanos Kiadó, 2011.

Hermann 2016 = Hermann Attila: „Él magyar, áll Buda még!”. A magyar Szent Korona országaiból sorozott lovashadosztályok és dandárok, huszár- és ulánusezredek, rohamfélezredek jelvényei a Nagy Háborúban. Debrecen: Népművelők Hajdú-Bihar Megyei Egyesülete, 2016.

Kerepeszki 2013 = Kerepeszki Róbert: A Vitézi Rend 1920-1945. Máriabesnyő: Attraktor, 2013.

Kora 2003 = Kora Antal: A Vitézi Rend és a Komárom-Esztergom megyei Vitézi Szék működése. Limes, 16. évf. (2003) 4. sz. 73–93.

Makai – Héri 1990 = Makai Ágnes – Héri Vera: Kitüntetések. Budapest: Zrínyi Kiadó, 1990.

Négyesy 1974/a = Négyesy László: A vitézi rendről. 1. kötet. Szeged, 1974.

Négyesy 1974/b = Négyesy László: A vitézi rendről. 2. kötet. Szeged, 1974.

Négyesy 1974/c = Négyesy László: A vitézi rendről. 3. kötet. Szeged, 1974.

Négyesy 1974/d = Négyesy László: A vitézi rendről. 4. kötet. Szeged, 1974.

Négyesy 1999 = Négyesy László: A vitézi rendről. In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): Zounk – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 14. Szolnok: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, 1999. 163–194.

Négyesy 2000 = Négyesy László: A Vitézi Rendről II. (1920-1945). In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): Zounk – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 15. Szolnok: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, 2000. 187–268.

Ördög 2006 = Ördög László: Az altiszti rendfokozatok története. Belvedere Meridionale, 18. évf. (2006) 1–2. sz. 40–49.

Sallay 2009 = Sallay Gergely Pál: Seregszemle fémbe, zománcba. A Magyar Királyi Honvédség és a leventemozgalmak jelvényei 1938–1945. Budapest: Monarchia Kiadó, 2009.

Sallay 2010 = Sallay Gergely Pál: Mindent a hazáért! Első világháborús osztrák–magyar katonai alakulat- és emlékjelvények. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2010.

Sallay 2015 = Sallay Gergely Pál: 1915 az osztrák–magyar kitüntetés-történetben. Hadtörténelmi Közlemények, 128. évf. (2015) 3. sz. 784–792.

Sallay 2016 = Sallay Gergely Pál: 1916 az osztrák–magyar kitüntetés-történetben. Hadtörténelmi Közlemények, 129. évf. (2016) 3. sz. 795–807.

Sallay 2020 = Sallay Gergely Pál: „Hadiszalagon, kardokkal”. Az első világháború hatásai az osztrák–magyar kitüntetési rendszerre. Budapest: HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, 2020.

Tátrai 1997 = Tátrai Szilárd: A Vitézi Rend első évtizedének története. Hadtörténelmi Közlemények, 110. évf. (1997) 1. sz. 49–83.

Tátrai 2000 = Tátrai Szilárd: A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig. Hadtörténelmi Közlemények, 113. évf. (2000) 1. sz. 35–78.

Tóth 2022 = Tóth Marcell: Szegedi vitézek, vitéz szegediek. A Vitézi Rend és Szeged. Szeged: Areión Kulturális Egyesület, 2022.

Virágh 2016 = Virágh Ajtony: Csatak tigrisei. A Károly Csapatkereszt története. Budapest: Monarchia Numizmatikai Bt., 2016.

Wirth 1997 = Wirth István: Vitézi rend a XX. században (1920–1944). Jászkunság, 43. évf. (1997) 2. sz. 84–87.

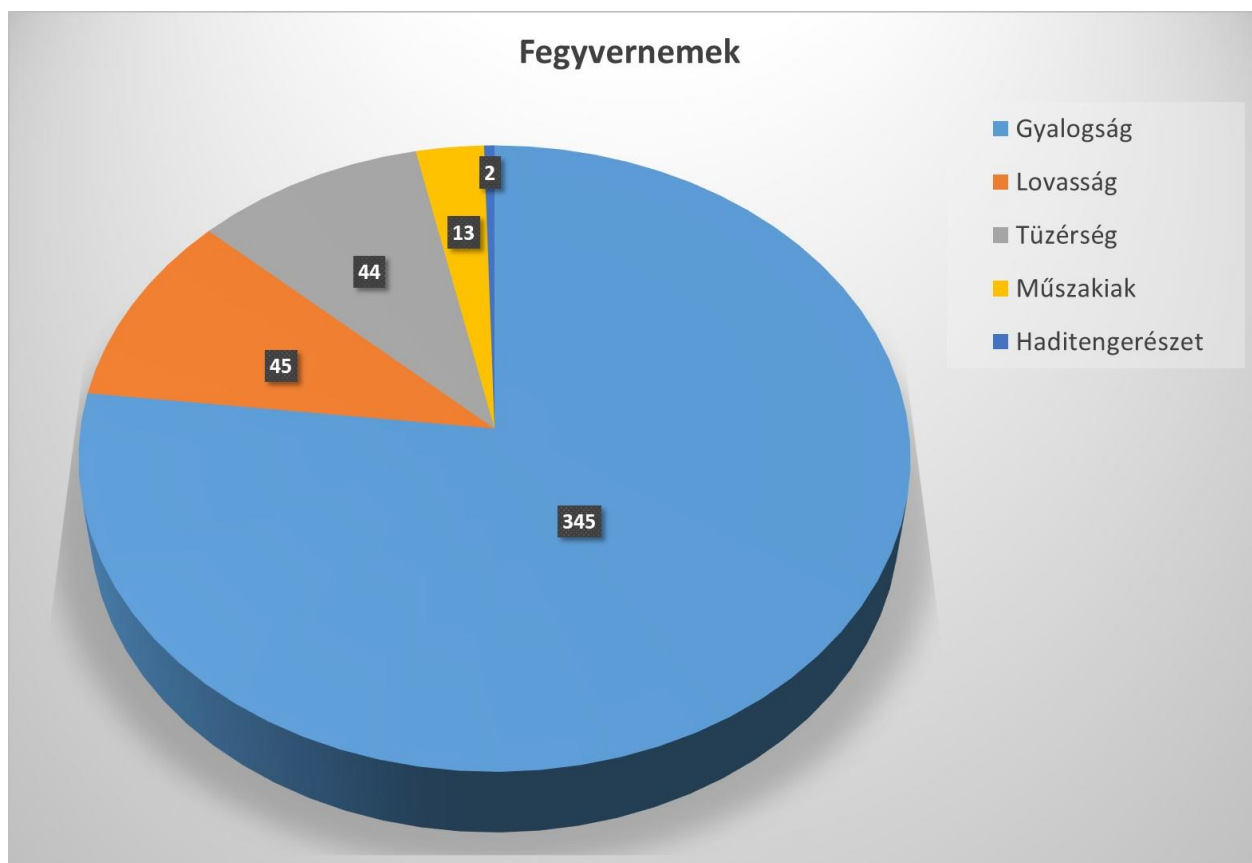
Zeidler 2009 = Zeidler Miklós: A revíziós gondolat. Pozsony: Kalligram, 2009.

Mellékletek

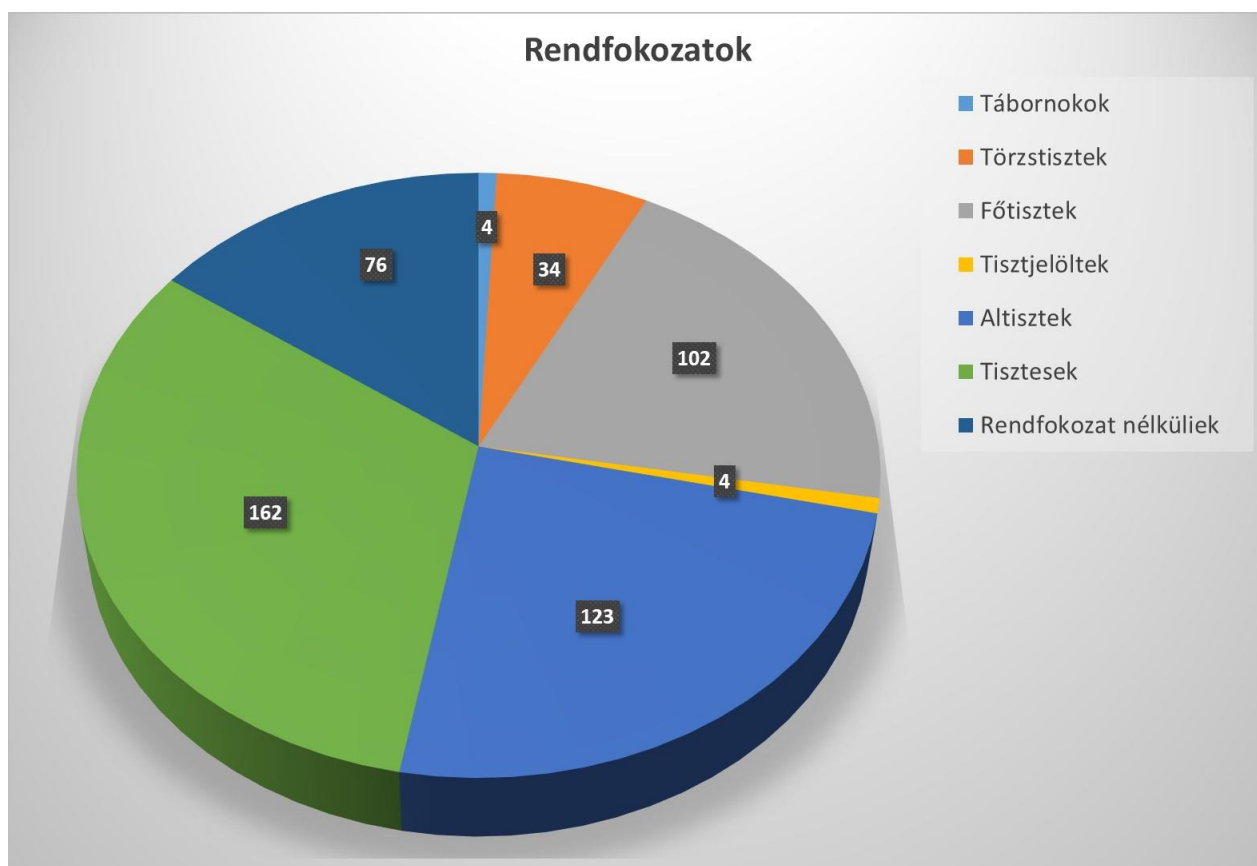
(1. ábra) Az érdemszerzők és várományosok aránya a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek között. Az ábra a szerző saját munkája.

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939.)

(2. ábra) A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek fegyvernemi megoszlása. Az ábra a szerző saját munkája.

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

(3. ábra) A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek rendfokozatbéli eloszlása. Az ábra a szerző saját munkája.

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

(4. ábra) A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek katonai előképzettségének aránya. Az ábra a szerző saját munkája.

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

Gyalogezred megnevezése	Bevonultak száma	Gyalogezred megnevezése	Bevonultak száma	Gyalogezred megnevezése	Bevonultak száma
Magyar királyi 1. honvéd gyalogezred	11	Magyar királyi 13. honvéd gyalogezred	5	Magyar királyi 26. honvéd gyalogezred	1
Magyar királyi 2. honvéd gyalogezred	6	Magyar királyi 14. honvéd gyalogezred	1	Magyar királyi 27. honvéd gyalogezred	2
Magyar királyi 3. honvéd gyalogezred	8	Magyar királyi 16. honvéd gyalogezred	2	Magyar királyi 29. honvéd gyalogezred	58
Magyar királyi 4. honvéd gyalogezred	12	Magyar királyi 17. honvéd gyalogezred	12	Magyar királyi 30. honvéd gyalogezred	5
Magyar királyi 6. honvéd gyalogezred	3	Magyar királyi 18. honvéd gyalogezred	2	Magyar királyi 31. honvéd gyalogezred	2
Magyar királyi 7. honvéd gyalogezred	2	Magyar királyi 19. honvéd gyalogezred	1	Magyar királyi 32. honvéd gyalogezred	1
Magyar királyi 8. honvéd gyalogezred	1	Magyar királyi 20. honvéd gyalogezred	3	Magyar királyi 300. honvéd gyalogezred	1
Magyar királyi 9. honvéd gyalogezred	2	Magyar királyi 21. honvéd gyalogezred	2	Magyar királyi 301. honvéd gyalogezred	1
Magyar királyi 10. honvéd gyalogezred	5	Magyar királyi 22. honvéd gyalogezred	3	Magyar királyi 302. honvéd gyalogezred	1
Magyar királyi 11. honvéd gyalogezred	5	Magyar királyi 23. honvéd gyalogezred	13	Magyar királyi 306. honvéd gyalogezred	1
Magyar királyi 12. honvéd gyalogezred	3	Magyar királyi 24. honvéd gyalogezred	4	Magyar királyi 308. honvéd gyalogezred	1

(1. táblázat) *A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek eloszlása a magyar királyi honvéd gyalogezredekben belül. A táblázat a szerző saját munkája.*

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

Gyalogezred megnevezése	Bevonultak száma	Gyalogezred megnevezése	Bevonultak száma	Gyalogezred megnevezése	Bevonultak száma
Császári és királyi 19. gyalogezred	2	Császári és királyi 44. gyalogezred	5	Császári és királyi 68. gyalogezred	76
Császári és királyi 23. gyalogezred	1	Császári és királyi 46. gyalogezred	6	Császári és királyi 69. gyalogezred	3
Császári és királyi 25. gyalogezred	2	Császári és királyi 48. gyalogezred	1	Császári és királyi 71. gyalogezred	1
Császári és királyi 26. gyalogezred	1	Császári és királyi 50. gyalogezred	1	Császári és királyi 72. gyalogezred	2
Császári és királyi 29. gyalogezred	1	Császári és királyi 51. gyalogezred	2	Császári és királyi 76. gyalogezred	2
Császári és királyi 33. gyalogezred	1	Császári és királyi 52. gyalogezred	2	Császári és királyi 82. gyalogezred	2
Császári és királyi 34. gyalogezred	4	Császári és királyi 60. gyalogezred	7	Császári és királyi 86. gyalogezred	2
Császári és királyi 37. gyalogezred	5	Császári és királyi 61. gyalogezred	2	Császári és királyi 101. gyalogezred	4
Császári és királyi 38. gyalogezred	1	Császári és királyi 64. gyalogezred	2	Császári és királyi 103. gyalogezred	1
Császári és királyi 39. gyalogezred	8	Császári és királyi 66. gyalogezred	1	-	-
Császári és királyi 43. gyalogezred	3	Császári és királyi 67. gyalogezred	2	-	-

(2. táblázat) *A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek eloszlása a császári és királyi gyalogezredekben belül. A táblázat a szerző saját munkája.*

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

Vadászzászlóalj megnevezése	Bevonultak száma
Császári és királyi 15. tábori vadászzászlóalj	1
Császári és királyi 17. tábori vadászzászlóalj	1
Császári és királyi 24. tábori vadászzászlóalj	3
Császári és királyi 28. tábori vadászzászlóalj	2

(3. táblázat) *A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek eloszlása a császári és királyi tábori vadászzászlóaljakon belül. A táblázat a szerző saját munkája.*

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

Lovasezred megnevezése	Bevonultak száma	Lovasezred megnevezése	Bevonultak száma	Lovasezred megnevezése	Bevonultak száma
Magyar Királyi 1. honvéd huszárezred	5	Császári és királyi 4. huszárezred	1	Császári és királyi 11. dragonyosezred	1
Magyar Királyi 3. honvéd huszárezred	1	Császári és királyi 6. huszárezred	2	-	-
Magyar Királyi 4. honvéd huszárezred	1	Császári és királyi 7. huszárezred	5	-	-
Magyar Királyi 5. honvéd huszárezred	4	Császári és királyi 9. huszárezred	2	-	-
Magyar Királyi 6. honvéd huszárezred	1	Császári és királyi 10. huszárezred	1	-	-
Magyar Királyi 8. honvéd huszárezred	1	Császári és királyi 12. huszárezred	1	-	-
Magyar Királyi 9. honvéd huszárezred	1	Császári és királyi 13. huszárezred	14	-	-
Magyar Királyi 10. honvéd huszárezred	1	Császári és királyi 14. huszárezred	2	-	-
-	-	Császári és királyi 16. huszárezred	1	-	-

(4. táblázat) *A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek eloszlása az*

Osztrák–Magyar Monarchia lovasezredein belül. A táblázat a szerző saját munkája.

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

Tüzérezred megnevezése	Bevonultak száma	Tüzérezred megnevezése	Bevonultak száma	Tüzérezred megnevezése	Bevonultak száma	Tüzérezred megnevezése	Bevonultak száma
Császári és királyi 1. számú tábori tüzérezred	1	Császári és királyi 5. számú tábori ágyúsezred	1	Magyar királyi 1. honvéd tábori ágyúsezred	2	Császári és királyi 12. tábori ágyútarackos tüzérezred	3
Császári és királyi 4. számú tábori tüzérezred	1	Császári és királyi 7. számú tábori ágyúsezred	1	Magyar királyi 7. honvéd tábori ágyúsezred	1	-	-
Császári és királyi 10. számú tábori tüzérezred	1	Császári és királyi 10. számú tábori ágyúsezred	1	Magyar királyi 8. honvéd tábori ágyúsezred	1	-	-
Császári és királyi 11. számú tábori tüzérezred	1	-	-	-	-	-	-
Császári és királyi 14. számú tábori tüzérezred	1	-	-	-	-	-	-
Császári és királyi 17. számú tábori tüzérezred	1	-	-	-	-	-	-
Császári és királyi 31. számú tábori tüzérezred	4	-	-	-	-	-	-
Császári és királyi 32. számú tábori tüzérezred	3	-	-	-	-	-	-
Császári és királyi 34. számú tábori tüzérezred	1	-	-	-	-	-	-
Császári és királyi 38. számú tábori tüzérezred	2	-	-	-	-	-	-
Császári és királyi 39. számú tábori tüzérezred	1	-	-	-	-	-	-

(5. táblázat) *A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek eloszlása az*

Osztrák–Magyar Monarchia tüzérezredein belül. A táblázat a szerző saját munkája.

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., *Vitézek Albuma* 1939. 145–400.)

Műszaki csapat megnevezése	Bevonultak száma	Műszaki csapat megnevezése	Bevonultak száma
Császári és királyi 4. utász zászlóalj	1	Császári és királyi 4. árkász zászlóalj	4
Császári és királyi 5. utász zászlóalj	2	-	-
Császári és királyi 7. utász zászlóalj	2	-	-
Császári és királyi 12. utász zászlóalj	1	-	-

(6. táblázat) *A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek eloszlása az*

Osztrák–Magyar Monarchia műszaki alakulatain belül. A táblázat a szerző saját munkája.

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., *Vitézek Albuma* 1939. 145–400.)

Kitüntetés megnevezése	Adományozottak száma	Kitüntetés megnevezése	Adományozottak száma
Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje	1	Ezüst Érdemkereszt hadiszalagon	1
Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya	22	Bronz Vitézségi Érem	216
Arany Vitézségi Érem tisztek számára	4	Koronás Vas Érdemkereszt hadiszalagon	7
Katonai Érdemkereszt III. osztály	51	Vas Érdemkereszt hadiszalagon	6
Ezüst Katonai Érdemérem hadiszalagon	38	Károly Csapatkereszt	466
Bronz Katonai Érdemérem hadiszalagon	68	Sebesültek Érme	245
Arany Vitézségi Érem	18	Vöröskereszt II. osztályú Díszjelvény	1
Koronás Arany Érdemkereszt hadiszalagon	1	Vöröskereszt Bronz díszérme	1
Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya	439	Katonai Jubileumi Kereszt	2
Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya	262	1912-1913. Emlékkereszt	3
Koronás Ezüst Érdemkereszt hadiszalagon	7	-	-

(7. táblázat) Az Osztrák–Magyar Monarchia által a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézeknek adományozott kitüntetések. A táblázat a szerző saját munkája.

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

Kitüntetés megnevezése	Adományozottak száma	Kitüntetés megnevezése	Adományozottak száma
Magyar Érdemrend tisztikeresztje	3	Nemzetvédelmi kereszt	1
Magyar Érdemrend lovagkeresztje	7	Magyar Háborús Emlékérem a piros-fehérszöld színű hadiérem szalagján a kardokkal és a sisakkal díszítve	78
Kormányzói dicséző elismerés Magyar Koronás Bronzérmé, szalagján az elmaradt háborús kitüntetések kisebbitett alakjával	1	Magyar Háborús Emlékérem a piros-fehérszöld szegélyű szalagon kardok és sisak nélkül	6
Kormányzói dicséző elismerés Magyar Koronás Ezüstérme keskeny piros-fehér szegélyezésű sötét smaragdzöld szalagon	1	II. osztályú Tiszti Szolgálati Jel	3
Kormányzói dicséző elismerés Magyar Koronás Bronz Érme keskeny piros-fehér szegélyezésű sötét smaragdzöld szalagon	11	III. osztályú Tiszti Szolgálati Jel	8
Magyar Ezüst Érdemérem	4	I. osztályú Legénységi Szolgálati Jel	1
Magyar Bronz Érdemérem	11	Felvidéki Emlékérem	3

(8. táblázat) A Magyar Királyság által a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézeknek adományozott kitüntetések. A táblázat a szerző saját munkája.

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

Elismerés megnevezése	Adományozottak száma
Balkán haderők parancsnokságának okirati dicsérő elismerése	1
hadseregparancsnoki dicsérő elismerés	1
honvédelmi miniszter okirati dicsérő elismerése	1
Országos Vitézi Szék dicséret	9
vallás- és közoktatásügyi miniszter dicsérő elismerése	1

(9. táblázat) *Egyéb állami és nem állami hazai elismerések, emlékérmek, oklevelek, melyek megfigyelhetők voltak a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézek esetében. A táblázat a szerző saját munkája.*

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

Német Császárság		Oszmán Birodalom	
Kitüntetés megnevezése	Adományozottak száma	Kitüntetés megnevezése	Adományozottak száma
porosz Vaskereszt II. osztálya	16	Oszmán Vas Félhold	1
Porosz Harcos Érdemérem	17	-	-
Bajor Királyi Jubileumi Kereszt	1	-	-
I. osztályú Bajor Becsületkereszt	1	-	-
Württembergi Korona-rend lovagkeresztje	1	-	-
Braunschweig Háborús Érdemkereszt	1	-	-

(10. táblázat) *A Német Császárság és az Oszmán Birodalom által az első világháború során a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézeknek adományozott kitüntetések. A táblázat a szerző saját munkája.*

(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

Első Osztrák Köztársaság		Bolgár Cáróság	
Kitüntetés megnevezése	Adományozottak száma	Kitüntetés megnevezése	Adományozottak száma
Osztrák Háborús Emlékérem	1	Bolgár Háborús Emlékérem	1
Tiroli Háborús Emlékérem	1	-	-

(11. táblázat) Az Első Osztrák Köztársaság és a Bolgár Cáróság által a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei vitézeknek adományozott kitüntetések. A táblázat a szerző saját munkája.
(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

csoport	Tábornoki kar						
rendfokozat	tábornok						
fő	4						
csoport	Törzstiszt						
rendfokozat	ezredes	főkapitány	alezredes	őrnagy			
fő	6	1	15	12			
csoport	Főtiszt						
rendfokozat	százados	ezredorvos	főhadnagy	hadnagy			
fő	35	1	43	23			
csoport	Tisztjelölt						
rendfokozat	zászlós						
fő	4						
csoport	Altiszt						
rendfokozat	alhadnagy	tiszt helyettes	főkormányos	törzsőrmester	őrmester	fővadász	tűzmester
fő	4	35	1	12	60	1	10
csoport	Tisztes						
rendfokozat	szakaszvezető	tizedes	örvezető	főtüzér			
fő	83	58	17	4			
csoport	Rendfokozat nélküli						
rendfokozat	honvéd	közüvitéz	gyalogos	huszár	tüzér	hidász	árkász
fő	8	32	28	4	2	1	1

(12. táblázat) A Jász-Nagykun-Szolnok vármegye vitézei esetében megfigyelt rendfokozatok és azok mennyisége. A táblázat a szerző saját munkája.
(Forrás: HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1934., HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv. 1921–1939., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)